

JPHN

Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi

Journal of Public Health Nursing

Cilt/Volume:2

|

Sayı/Number:1

2020

e-ISSN: 2667-8047

HALK SAĞLIĞI HEMŞİRELİĞİ DERGİSİ

Halk Sag Hem Der

JOURNAL OF PUBLIC HEALTH NURSING

J Public Health Nurs

Cilt: 2 Sayı: 1 Yıl: 2020

Volume: 2 Number: 1 Year: 2020

Derginin Sahibi / Owner of Journal

Halk Sağlığı Hemşireliği Derneği

Baş Editör / Editor in Chief

Prof. Dr. Sebahat Gözüm

Editör Yardımcısı/ Assistant Editor

Doç. Dr. Hasibe Kadioğlu

Editörler Kurulu/ Editors

Prof. Dr. Ayla Bayık Temel (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Belgin Akın (Selçuk Üniversitesi)

Prof. Dr. Gülbü Tanrıverdi (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Prof. Dr. Melek Nihal Esin (İstanbul Cerrahpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Naile Bilgili (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Nursen Nahçıvan (Emekli Öğretim Üyesi)

Prof. Dr. Süheyla Özsoy (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Zuhul Bahar (Koç Üniversitesi)

İngilizce Dil Editörü / English Language Editor

Prof. Dr. Ayla Bayık Temel

Biyoistatistik Editörleri/ Statistical Editors

Doç. Dr. Cantürk Capık

Doç. Dr. Deniz Koçoğlu Tanyer

Mizanpaj Editörü

Dr. Öğr. Üyesi Filiz Taş

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Behice Erci	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Belgin Akın	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Gülnaz Karatay	Munzur Üniversitesi
Prof. Dr. Handan Zincir	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Medine Yılmaz	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Naile Bilgili	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Selma Öncel	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Sultan Ayaz Alkaya	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ümit Seviğ	Yakın Doğu Üniversitesi
Prof. Dr. Yeter Kitiş	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Ayşe Ergün	Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Asiye Kartal	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Dilek Özmen	Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Esra Yıldız	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Fatma Ersin	Harran Üniversitesi
Doç. Dr. Zeynep Güngörmüş	Gaziantep Üniversitesi
Doç. Dr. Güngör Güler	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Gülendam Karadağ	Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Kamer Gür	Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Melek Ardahan	Ege Üniversitesi
Doç. Dr. Nuran Güler	Cumhuriyet Üniversitesi
Doç. Dr. Saime Erol	Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Selda Seçginli	İstanbul-Cerrahpaşa Üniversitesi
Doç. Dr. Şafak Dağhan	Ege Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Alime Selçuk Tosun	Selçuk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Arzu Akcan	Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayla Tuzcu	Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Aysun Ardıç	İstanbul-Cerrahpaşa Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Berivan Bakar	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Meydanlıoğlu	Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül Özcan	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayten Yılmaz Yavuz	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Betül Aktaş	Sanko Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Bilgin Kray Vural	Pamukkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Deniz Oruç	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Dilek Cingil	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Emine Ergin	Selçuk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gülelgül Mermer	Ege Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gülhan Yiğitalp	Dicle Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hasret Yalçınöz Baysal	Atatürk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kader Mert	İzmir Bakırçay Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Leyla Muslu	Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Makbule Tokur	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nesrin İlhan	Bezmialem Vakıf Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nilgün Kuru Alici	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nuriye Yıldırım Şişman	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nurcan Akgül Gündoğdu	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Özlem Sinan	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Rabia Sohbet	Gaziantep Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Seda Cangöl	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Seher Yurt	Maltepe Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Selma Kahraman	Harran Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Semra Kocataş	Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Serpil Özdemir	Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Sevil Albayrak	Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Sonay Bilgin	Atatürk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Zeliha Kaya Erten	Nuh Naci Yazgan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ziyafet Uğurlu	Başkent Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Sayfa

1 *Editörden*

1

Araştırma Makalesi /Research Article

- Ayşegül ÖZCAN, Şenay ŞERMET KAYA, Kamuran ÖZDİL, Gülhan KÜÇÜK ÖZTÜRK,*
2 *Fatma SEZER, Didem NİĞDELİOĞLU, Zeynep YAŞAR*
Lise Öğrencilerinde Şiddet Eğilimi Ve Etkileyen Faktörler ..... 2 - 13
Violence Tendencies And Related Factors In High School Students
- Gizem Deniz BÜYÜKSOY*
3 **Bir Devlet Üniversitesinde Okuyan Öğrenci Hemşirelerin Topluma Hizmet Ederek Öğrenme Deneyimi: Nitel Bir Araştırma .....** 14 - 25
The Learning Experience of Nursing Students in a Public University by Serving the Community: A Qualitative Study
- Zuhal BAHAR, Nihal Gördes AYDOĞDU, Dilay AÇIL, Burcu CENGİZ, Ayşe ÇALOĞLU, Kübra Pınar GÜRKAN*
4 **Türkiye’de Halk Sağlığı Hemşireliği Alanında Yapılan Doktora Tezlerinin Değerlendirilmesi.....** 26 - 38
Evaluating the Doctoral Theses in the Field of Public Health Nursing in Turkey
- Çiğdem CEYLAN, Ebru KILIÇARSLAN TÖRÜNER*
5 **Adölesanlarda Sağlık Davranışı Değişikliğinde Motivasyonel Görüşmenin Kullanılması: Sistemik Derleme .....** 39 - 51
Using Motivational Interviewing To Health Behavior Change In Adolescents: Systematic Review

Editörden,

Saygıdeğer okuyucularımız,

Dergimizin 2(1) sayısı ile ikinci yılımıza girerken halk sağlığı alanında yapılan ve yapılacak çalışmaların ne kadar önemli olduğunu bir kez daha hatırlatan bir pandemi dönemi yaşıyoruz. Bildiğiniz gibi halk sağlığını derinden etkileyen bir bulaşıcı virüs hastalığı nedeniyle Dünya Sağlık rgt 11 Mart 2020 tarihinde ‘‘Coronavirüs Pandemisi’’ ilan etti ve birçoğumuz sağlık tarihinden bildiğimiz, derslerimizde anlattığımız pandemi durumunu artık bizzat deneyimliyoruz. Bu sayımızda sizlere toplumun sağlığı ve halk sağlığı alanında çalışanların korunmasını, gclendirilmesini içeren 2019-20 koronavirüs pandemisi içerikli makaleler sunmayı istedik. Sonraki sayımızda okuyucularımızın alanımızdaki bilimsel gündemi güncel yakalayabilmeleri için pandemi içerikli çalışmalarınıza öncelik vereceğimizi bilmenizi istiyorum.

Bu sayımız ile birlikte dergimizin TR-DİZİN ’de sınıflanabilmesi için ULAKBİM başvurumuzu gerçekleştirdiğimizi ve yayın süreçlerinin izlenmesini talep ettiğimizi duyurmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Bu sürece katkı veren tüm yazarlarımıza ve onların makalelerini değerlendiren hakemlerimize teşekkür ederiz. Biz birlikte gclyz.

Sağlıcakla kalın

Prof. Dr. Sebahat Gözüm

Editör

Lise Öğrencilerinde Şiddet Eğilimi Ve Etkileyen Faktörler*

Violence Tendencies And Related Factors In High School Students

 Dr. Öğretim Üyesi Ayşegül ÖZCAN¹ ** Arş. Gör. Dr. Şenay ŞERMET KAYA¹

 Öğr. Gör. Dr. Kamuran ÖZDİL² Arş. Gör. Gülhan KÜÇÜK ÖZTÜRK¹

 Öğr. Gör. Fatma SEZER³ Hemşire Didem NİĞDELİOĞLU⁴ Hemşire Zeynep YAŞAR⁵

¹Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Semra ve Vefa Küçük SBF, Hemşirelik Bölümü, Nevşehir, Türkiye

²Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Nevşehir, Türkiye

³Bayburt Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Bayburt, Türkiye

⁴Anlam Okulları, Niğde

⁵Kocaeli Devlet Hastanesi, Kocaeli

Öz

Amaç: Araştırma, Nevşehir’in Avanos ilçesinde öğrenim gören lise öğrencilerinin şiddet eğilimi düzeyini ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Araştırma, tanımlayıcı tipte olup, evreni Nevşehir ili Avanos ilçesindeki lise öğrencilerinin (N=849 kişi) tamamı oluşturmuştur. Örneklem seçimine gidilmeyip, araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerin tamamı (n=796 kişi) dahil edilmiştir (% 93.7). Veriler, sosyo-demografik özelliklere ve şiddet eğilimine ilişkin soruların yer aldığı anket formu ve Şiddet Eğilim Ölçeği kullanılarak, ilgili kurumlardan izin alındıktan sonra toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde sayı, yüzde dağılımı, Mann Whitney-U ve Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 16.37±1.05 ve % 49.6’sı kızdır. Öğrencilerin % 90.2’sinin anne ve babası birlikte yaşamaktadır. Öğrencilerin % 21.7’si daha önce şiddete maruz kaldığını belirtmişlerdir. Öğrencilerin şiddet eğilim düzeyi puan ortalaması 43.95±12.49’dur. Öğrencilerin % 48.9’unun şiddet eğilim düzeyinin fazla, % 37.5’inin az ve sadece % 3’ünün çok az olduğu tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin ve şiddete maruz kalanların şiddet eğilim düzeyi daha yüksek bulunurken (p<0.05), ebeveyn eğitim düzeyi, ebeveyn tutumu, gelir durumu açısından şiddet eğilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>0.05).

Sonuç: Öğrencilerin çoğunluğunun şiddet eğilim düzeylerinin “fazla” olduğu, erkeklerin şiddete daha eğilimli olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Şiddet, genç şiddeti, zorbalık, saldırganlık, lise öğrencisi.

* Geliş Tarihi: 06.11.2019 / Kabul Tarihi:18.02.2020

** Sorumlu Yazar e- mail: sermetsenay@hotmail.com

Atf; Özcan, A., Şermet Kaya, Ş., Özdil, K., Küçük Öztürk, G., Sezer, F., Niğdelioğlu, D., Yaşar, Z. (2020). Lise öğrencilerinde şiddet eğilimi ve ilişkili faktörler; Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi, 2(1): 2-13.

Abstract

Objective: This study was conducted to determine the level of violence tendency and related factors of high school students in Avanos province of Nevşehir.

Methods: The research was descriptive and the universe consisted entirely of high school students (N = 849 people) in the province of Avanos in Nevşehir province. All of the students who agreed to participate in the survey (n = 796 people) were included in the sample selection (93.7%). The data were collected after obtaining permission from the relevant institutions, using a scale on violence tendencies and questions on socio-demographic characteristics and trends in violence. Number, percentage distribution, Mann Whitney-U and Kruskal Wallis tests were used in the evaluation of the data.

Results: The average age of the students who participated in the survey was 16.37 ± 1.05 and 49.6% were girls. 90.2% of the students live with their parents. 21.7% of the students stated that they had been exposed to violence before. The average level of the students' level of violence tendency is 43.95 ± 12.49 . 48.9 % of the students had more violence tendency, 37.5% few, and only 3% were found to be very few. There was no statistically significant difference between violent tendencies in terms of parental education level, parental attitude and income status ($p > 0.05$), while male students and those exposed to violence had a higher level of violence tendency ($p < 0.05$).

Conclusion: The majority of students have come to the conclusion that the levels of violence are "too high" and that men are more tendency to violence.

Keywords: Violence, teen violence, bullying, agressiveness, high school student.

GİRİŞ

DSÖ'ne göre şiddet; yaralanma, ölüm, psikolojik zarar veya yoksunluk ile sonuçlanan veya bunlarla sonuçlanma ihtimali olan, fiziksel güç, tehdit olarak tanımlanmaktadır. Eylemin gerçekleştirildiği kişiler açısından şiddet üç kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar; kişinin kendisine yönelik şiddet, kişiler arası şiddet ve kolektif şiddet şeklindedir (DSÖ, 2013). Şiddet, değişen toplumsal yapı ile birlikte giderek artmaktadır ve dünyadaki 15-44 yaş arası ölümlerin dördüncü nedenidir (DSÖ, 2014). Her yıl dünyada 1.3 milyondan fazla insan şiddetin farklı boyutlarına (kendi kendine, başka birine, topluma) maruz kalarak ölmektedir. Ayrıca, dünyada şiddet mağduru on binlerce insan yaşamaktadır. Bu insanlar, tedavi gerektiren fiziksel yaralanmalara sahip ya da fiziksel, cinsel veya psikolojik istismara maruz kalmış kişilerdir (DSÖ, 2014). Şiddet, maruz kalan kişilerin ruhsal ve fiziksel sağlığında olumsuz etkilere yol açmaktadır. Şiddetin herhangi bir türüne maruz kalmak, saldırgan davranışların ortaya çıkmasına, kendine güvenin azalmasına, depresyona, intihara ve madde kullanımına neden olmaktadır (Evren ve ark., 2011).

Dünya'da ve ülkemizde şiddet eğilim yaşı giderek düşmektedir. Bu konuda ülkemizde 2008 yılında 5765 ergenle yapılmış kapsamlı bir araştırmada, ergenlerin % 21.2' sinin fiziksel şiddet, % 33.3'ünün sözel şiddet ve % 2.9' unun cinsel şiddet uyguladığı tespit edilmiştir (Şen, 2011). 899 lise öğrencisi ile yapılan başka bir araştırmada ise şiddetin görülme sıklığı % 32 olarak bulunmuştur (Avcı & Yıldırım, 2015). Ergenlerin, bağımsız bir birey olarak kendini ispatlama çabası ya da ait olduğu akran gruplarının davranışları üzerine etkisine bağlı olarak şiddet gibi riskli davranışlara yönelebildikleri bildirilmektedir. DSÖ genç şiddetinin risk faktörlerini bireysel, ailesel ve toplumsal risk faktörleri olarak gruplandırmaktadır. Bireysel risk faktörleri; ergenin yapısı, özellikleri ve yetenekleri, ailesel risk faktörleri; aile yapısı, aile içi ilişkileri vb., toplumsal faktörler ise; içinde yaşanılan toplumsal ortam ve yaşam koşulları vb. şeklindedir (DSÖ, 2015).

Lise çağını da içine alan ergenlik dönemi şiddetin ve risk alma davranışlarının en sık görüldüğü dönem olması nedeniyle, yaşamı ve sağlığı olumsuz etkileyebilecek sonuçlara neden olabilmektedir (Coşkun & Bebiş, 2014). Ülkemizde ergen sağlığına yönelik hizmet sunumunda zorunluluk bulunmamaktadır (Kanbur, 2012; Parlaz ve ark., 2012). Bunun sonucunda, gençlerde şiddet eğilimi gibi başlangıçlı ergenlik dönemine dayanan birçok sağlık sorununun tanısı gecikmekte ve erişkin yaşlarda daha büyük sorunları beraberinde getirmektedir (Bender & Löseli, 2011). Ayrıca genç yaşlarda akranlara yönelik başlayan şiddet eğilimi, ilerleyen yaşlarda giderek artmakta ve toplumun değişik kesimlerine (eş, sağlık çalışanı vb) doğru yönelmektedir. Bu durum, toplum için önemli bir sorun oluşturması yanında, sağlık hizmetlerini sunan hemşire, hekim, psikolog vb. gibi çalışanlarında iş yükünü arttırmaktadır. Çünkü şiddet eğilimine sahip olan ya da şiddet uygulayan birey; bu şiddetten çeşitli şekillerde zarar gören çocuk, kadın, sağlık çalışanı gibi kişilerde sağlık hizmetlerini kullanma gereksinimi duyacaktır (Bahar ve ark., 2015, Günaydın & Mazı, 2018). Şiddete yönelik önleme çalışmalarında, halk sağlığı hizmetlerinden özellikle birincil korumaya yönelik toplum temelli uygulamalar, sosyal hizmet ve eğitim programları gibi bütüncül uygulamaların önemli rolü vardır. Bu noktada özellikle okul sağlığı hemşiresine önemli rol ve sorumluluklar düşmektedir (NASN 2017). Okul sağlığı hemşiresi şiddete eğilimli öğrencilerin tespitini yapması, konuyla ilgili koruyucu müdahale programları geliştirmesi, öğrencilerin fiziksel ve psikolojik potansiyellerini fark etmelerini sağlaması, öğrenci, öğretmen ve aile arasında koordinasyonu sağlaması" gibi önemli sorumluluklara sahiptir (Hemşirelik Yönetmeliği, 2011).

Konuyla ilgili literatür incelendiğinde, içinde hemşirelerin de bulunduğu ulusal ve uluslararası düzeyde araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Uluslararası düzeyde daha çok sorunun kaynağına yönelik müdahale programlarının uygulandığı çalışmalara rastlanırken (Haxhihamza ve ark., 2011; Scarth ve ark., 2016), ülkemizde ağırlıklı olarak sorunun kaynaklarının araştırıldığı çalışmalara rastlanmaktadır (Aydın ve ark., 2015; Gençoğlu ve ark., 2014; Özgür ve ark., 2011; Yıldız & Erci, 2011). Bu çalışmalarda, gençlerde şiddetin ortaya çıkışında etkili olan faktörlerin çok yönlü olduğu ve bunların toplumlara göre değişebildiği belirtilmiştir. Bu nedenle ilgili toplumda, halk sağlığı hizmetleri planlanırken, öncelikle sorunun ortaya çıkmasında etkili olabilecek faktörlerin ortaya konması gerektiği vurgulanmıştır. Buradan hareketle bu çalışmada, lise öğrencilerinin şiddet eğilim düzeyleri ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Türü ve Yeri:

Tanımlayıcı tipteki araştırma, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Nevşehir ili Avanos ilçesinde, bulunan toplam dört lisede (bir Anadolu Lisesi, bir İmam Hatip Lisesi, iki Mesleki ve Teknik Lise) yürütülmüştür.

Araştırma Soruları:

Lise öğrencilerinin şiddet eğilim düzeyi nedir?

Lise öğrencilerinin şiddet eğilim düzeyini etkileyen faktörler nelerdir?

Araştırmanın Evren Ve Örneklemi:

Araştırmanın evrenini Avanos ilçesindeki liselerde okuyan toplam 849 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem seçimine gidilmemiş olup, evrenin tamamına ulaşılması planlanmıştır. Araştırmaya katılmaya gönüllü 826 öğrenciye anket uygulanmıştır. 5 öğrenci araştırma kriterlerini karşılamadığı, 25 öğrenci anketi tam olarak doldurmadığı ve 23 öğrenci devamsız olduğu için araştırma dışı bırakılmıştır. Araştırma 796 öğrenci ile tamamlanmıştır. Böylece evrenin (N= 849) % 93.7'sine ulaşılmıştır.

Araştırmanın İçleme Kriterleri; Avanos'ta ki bir lisede okuyor olan, iletişim kurabilen, tanı konulmuş psikiyatrik hastalığı olmayan, araştırmaya katılmayı kabul eden. Araştırma kriterlerini karşılamayanlar araştırma dışında bırakılmıştır.

Araştırmanın Değişkenleri;

Bağımsız değişkenler: Sosyo-demografik özellikler (cinsiyet, sınıf, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, gelir durumu, anne tutumu, baba tutumu)

Bağımlı değişkenler: Şiddet eğilim düzeyi

Verilerin Toplanması:

Veriler, araştırmacılar tarafından 2015-2016 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde, anket formu ve Şiddet Eğilim Ölçeği (ŞEÖ) kullanılarak toplanmıştır. Uygulamaya başlamadan önce, okullardan randevu alınmıştır. Belirlenen tarihlerde, araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilere, bir ders saati süresince gözlem altında anketler uygulanmıştır. Her uygulama araştırmacıların gözlemi eşliğinde sürdürülmüştür.

Veri toplama araçları:

Anket formu; öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini ve şiddet eğilimine ilişkin bilgileri sorgulayan literatüre dayalı 17 sorudan oluşan formdur (Özgür ve ark., 2011; Yıldız & Erci., 2011). Şiddet eğilimine ilişkin sorular, bireylerin şiddete maruz kalıp kalmadıklarını, eğer kaldıysa ne tür ve kim tarafından şiddet gördüğünü, yaşadığı sıkıntılar karşısında ne tür davranışlar sergilediğini ve bir yakınının içinde bulunduğu kavgada nasıl bir tutum sergileyeceğine ilişkin konuları içermektedir. Anket formundaki sorular çoktan seçmeli olarak, öğrencilerin anlayacağı biçimde gerekli yerlerde açıklamalar / tanımlamalar yapılarak hazırlanmıştır ve öğrencilerden kendilerine en uygun olan seçeneği işaretlemeleri istenmiştir.

Şiddet Eğilim Ölçeği (ŞEÖ) ; Ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık ve şiddet eğilimlerini belirlemek amacı ile Göka, Bayat ve Türkçapar tarafından 1995 yılında geliştirilmiştir. Ölçek dördümlü Likert tipi (1) “hiç uygun değil” den, ..., (4) “çok uygun” a değişen puanlama uygulanan 20 sorudan oluşmaktadır. Ölçekten elde edilebilecek en yüksek puan “80”, en düşük puan “20” dir. Öğrencilerin ölçekten aldıkları puanlara göre, 1-20 arası puan “çok az”, 21-40 arası puan “az”, 41-60 arası puan “fazla” ve 61-80 arası puan “çok fazla” saldırganlık ve şiddet eğilimleri fazla olarak değerlendirilmiştir. Bu araştırmada ölçeğin “Cronbach Alpha” güvenirlik katsayısı ise 0,83 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi:

Veriler bilgisayar ortamında SPSS-16 (Statistical Package for the Social Sciences) programında değerlendirilmiştir. İstatistiksel değerlendirmede, tanımlayıcı istatistikler ve parametrik olmayan verilerin analizinde kullanılan Mann Whitney-U ve Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p \leq 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü:

Araştırmanın yürütülebilmesi için gerekli kurum izinleri alınmıştır. Anketler uygulanmadan bir hafta önce okula gidilerek, öğrencilere araştırmanın konusu ve önemi hakkında bilgi verilmiş ve araştırmaya katılma konusunda ailelerinin sözel onamını almaları istenmiştir. Anketlerin uygulanması esnasında ise öğrenciler araştırma konusunda tekrar bilgilendirilmiş ve sözel onamları alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 49.6’sı kız, yaş ortalaması 16.37 ± 05 , % 45.7’sinin annesi, % 30.5’inin babası ilköğretim mezunu ve % 70.9’unun ailesinin geliri giderine eşittir. Öğrencilerin annelerinin % 40.3’ü demokratik, % 34.8’i koruyucu tutuma sahipken, babalarının % 39.3’ü demokratik ve % 26.5’i koruyucu tutuma sahiptir (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı (n:796)

Sosyo-Demografik Özellikler	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kız	395	49.6
Erkek	401	50.4
Sınıf		
9. Sınıf	222	27.9
10. Sınıf	229	28.8
11. Sınıf	197	24.7
12. Sınıf	148	18.6

Anne eğitim		
Okuma yazma bilmiyor	60	7.5
İlkokul	366	46.0
Ortaokul	215	27.0
Lise	133	16.7
Üniversite ve üzeri	22	2.8
Baba eğitim		
Okuma yazma bilmiyor	24	3.0
İlkokul	249	31.3
Ortaokul	223	28.0
Lise	218	27.4
Üniversite ve üzeri	82	10.3
Gelir durumu		
Gelir giderden az	120	15.1
Gelir gidere denk	564	70.9
Gelir gidere denk	112	14.1
Anne tutumu		
Otoriter	123	15.5
Demokratik	321	40.3
Koruyucu	277	34.8
İlgisiz	75	9.4
Baba tutumu		
Otoriter	140	17.6
Demokratik	313	39.3
Koruyucu	211	26.5
İlgisiz	132	16.6

Erkek öğrencilerin şiddet eğilim düzeylerinin (47.61 ± 13.27), kız öğrencilerden (45.85 ± 13.31) yüksek olduğu saptanmış ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$). Ebeveyn eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve ebeveyn tutumu açısından öğrencilerinin şiddet eğilim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$) (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin Sosyo-demografik Özelliklerine Göre Şiddet Eğilimi Puan Ortalamaları (n:796)

Sosyodemografik Özellikler	n (%)	Ortalama $\pm$ ss	p	
Cinsiyet	Kız	395 (49.6)	45.85 $\pm$ 13.31	0.034**
	Erkek	401 (50.4)	47.61 $\pm$ 13.27	
Sınıf	9. sınıf	222 (27.9)	45.03 $\pm$ 12.38	0.490 *
	10. sınıf	229 (28.8)	46.62 $\pm$ 12.08	
	11. sınıf	197 (24.7)	45.25 $\pm$ 12.41	
	12. sınıf	148 (18.6)	46.31 $\pm$ 12.21	

Anne Eğitimi	Okuma yazma biliyor	60 (7.5)	45.23±12.47	0.758*
	İlkokul	366 (46)	45.67±11.96	
	Ortaokul	215 (27)	45.96±11.59	
	Lise	133 (16.7)	46.59±13.67	
	Üniversite ve üzeri	22 (2.8)	42.50 ±14.59	
Baba Eğitimi	Okuma yazma biliyor	24 (3.0)	44.16 ±13.42	0.583*
	İlkokul	249 (31.3)	45.23±11.86	
	Ortaokul	223 (28.0)	46.39 ±11.86	
	Lise	218 (27.4)	45.93±12.10	
	Üniversite ve üzeri	82 (10.3)	45.89±14.65	
Gelir durumu	Gelir giderden az	120 (15.1)	46.66 12.52	0.181*
	Gelir gidere denk	564 (70.9)	45.67 12.02	
	Gelir giderden fazla	112 (14.1)	45.91 13.37	
Anne tutumu	Otoriter	123 (15.5)	47.45±12.01	0.182 *
	Demokratik	321 (40.3)	45.47±14.06	
	Koruyucu	277 (34.8)	46.97±13.03	
	İlgisiz	75 (9.4)	46.67±11.64	
Baba tutumu	Otoriter	140 (17.6)	48.44±12.36	0.319 *
	Demokratik	313 (39.3)	46.03±13.98	
	Koruyucu	211 (26.5)	45.95±13.06	
	İlgisiz	132 (16.6)	46.43±11.64	

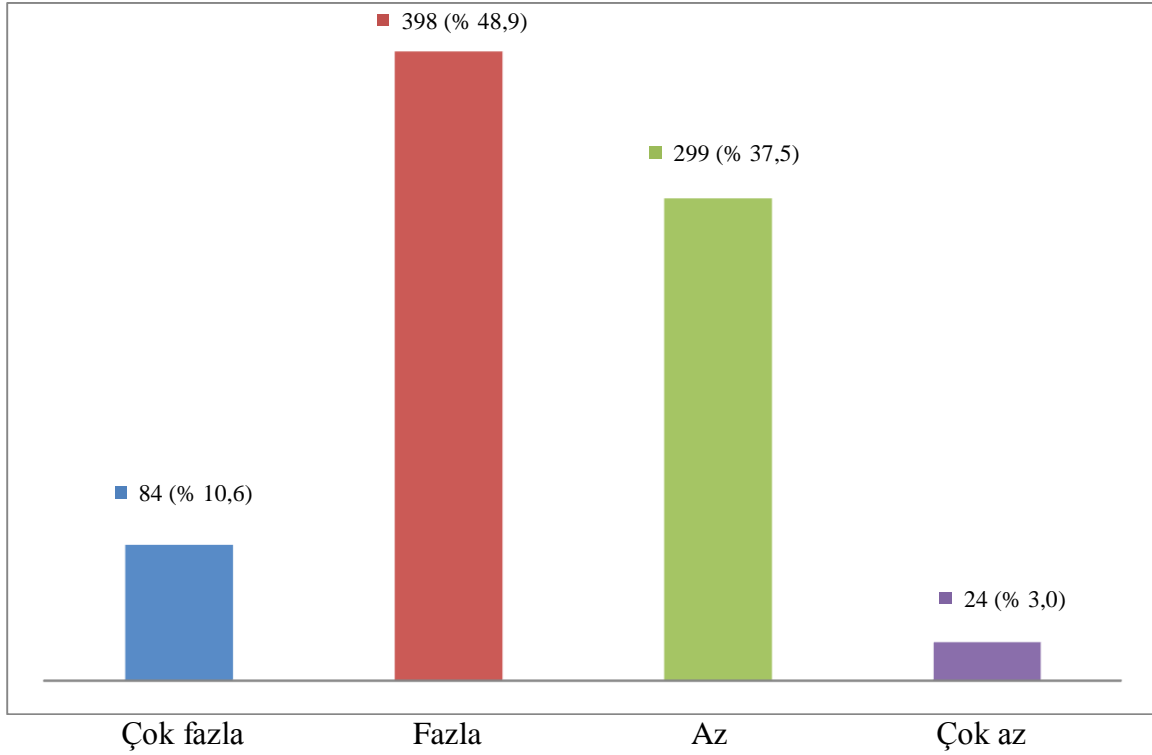
**Mann Whitney-U: MU, *Kruskal Wallis: KW

Öğrencilerin şiddet eğilim düzeyi puan ortalaması 43.95±12.49 bulunmuştur. Öğrencilerin % 48.9'unun şiddet eğilim düzeyi "fazla", % 10.6'sının "çok fazla" bulunmuştur (Grafik 1). Öğrencilerin şiddet eğiliminin temel nedenlerine bakıldığında, sırasıyla kendini kanıtlama (% 36.3), saygı görmek isteme (% 25.5) ve şiddete maruz kalmış olma (% 21.7) şeklindedir. Ayrıca şiddete maruz kalan öğrencilerin şiddet eğilim düzeylerinin (49.67±13.04), şiddete maruz kalmayan öğrencilere göre (45.85±13.35) daha yüksek olduğu saptanmıştır (p< 0.05) (Tablo 3).

Tablo 3. Öğrencilerin Şiddete Maruz Kalma Durumuna Göre Şiddet Eğilimi Puan Ortalamaları (n: 796)

Şiddete Maruz Kalma Durumu	n (%)	Ortalama±ss	p
Evet	173 (21.7)	49.67±13.04	0.022**
Hayır	623 (78.3)	45.85±13.35	

** Mann Whitney-U: MU

Grafik 1. Öğrencilerin Şiddet Eğilimi Düzeyleri Dağılımı

TARTIŞMA

Şiddet davranışlarında çok sayıda etken rol oynamaktadır ve bunlardan bir tanesi de şiddet eğilim düzeyidir. Bu çalışmada öğrencilerin şiddet eğilimi düzeyi puan ortalaması 43.95 ± 12.49 (fazla) bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin % 48.9'unun şiddet eğilim düzeyi fazla, % 10.6'sının çok fazla olduğu tespit edilmiştir. Özgür ve arkadaşlarının lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada da, bu çalışmaya benzer şekilde, şiddet eğilimi puan ortalaması 44.08 ± 12.48 (fazla) olmakla birlikte, şiddet eğilim düzeyinin öğrencilerin % 42.2'sinde "fazla", % 11.4'ünde ise "çok fazla" olduğu tespit edilmiştir (Özgür ve ark., 2011). Ülkemizde lise öğrencileri ile yapılan diğer çalışmalarda, şiddetin devam eden ve boyutları giderek artan önemli bir halk sağlığı sorunu olduğu ortaya konmaktadır (Genç ve ark., 2017; Özgür ve ark., 2011; Şahin, 2014). Dünya Sağlık Örgütü de bu sonuçları destekler biçimde gençlerde görülen şiddetin, tüm dünyada sürekli artış gösterdiğini bildirmektedir (DSÖ, 2014).

Araştırmaya katılan erkek öğrencilerin şiddet eğilim puan ortalamalarının, kız öğrencilerin şiddet eğilim puan ortalamalarından yüksek olduğu ve farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < 0.05$). Literatür incelendiğinde, erkeklerin kızlara göre daha fazla şiddet eğilimli olduğunu gösteren çalışmaların çoğunlukta olması bu bulguyu destekler niteliktedir (Avcı & Yıldırım, 2015; Gençoğlu ve ark., 2014; Özgür ve ark., 2011; Yıldız & Erci, 2011). Erkek egemen bir toplumsal yapıya sahip olmamız nedeniyle erkek öğrencilerde şiddet eğiliminin daha yüksek bulunması olası bir sonuçtur. Bu sonucun Türk toplumunda erkeklere şiddet içerikli "güçlü, erkek gibi" şeklinde tabir edilen davranışların, kadınlara ise "daha çekinik, hanım hanım" şeklinde tabir edilen toplumsal rollerin yüklenmesinden ve genel olarak şiddet içeren davranışların erkeklere özgü davranışlar olarak kabul edilmesi ve

erkeklerin kızlara göre bu davranışları göstermelerinin daha normal karşılanmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir (Yaman, 2013). Ayrıca literatürde erkeklerde testosteron salgısı gibi bazı biyolojik özelliklerin de, saldırgan davranışları harekete geçirmede etkisi olabileceği bildirilmiştir (Batrinos, 2012).

Bu çalışmada ele alınan konulardan birisi de, ebeveynlerin eğitim düzeylerinin öğrencilerin şiddete eğilim düzeylerini etkileyip etkilemediğini belirlemektir. Çalışmada anne eğitim düzeyi üniversite ve üzeri olan öğrencilerin şiddet eğiliminin en az olduğu (42.50 ± 14.59), baba eğitim düzeylerine göre ise, öğrencilerin şiddet eğilim puanlarının birbirine yakın olduğu saptanmıştır ($p > 0.05$). Literatürde bu konu ile ilgili farklı sonuçların bildirildiği görülmektedir (Gençoğlu ve ark., 2014; Gümüş ve ark., 2015; Yıldız & Erci, 2011). Yapılan bir çalışmada üniversite mezunu annelerin çocuklarında şiddet eğiliminin yüksek olduğu ($p < 0.001$), baba eğitim düzeyinin ise etkilemediği saptanmıştır (Gençoğlu ve ark., 2014). Baba öğrenim düzeyi üniversite olan öğrencilerin zorbalık eğilimi diğer öğrencilere göre daha yüksek bulunurken, anne eğitiminin etkilemediği bulunmuştur ($p < 0.05$) (Çelik, 2017). Ebeveyn eğitim düzeyinin saldırganlık eğilimini etkilemediğini belirten çalışmalar olduğu görülmektedir ($p > 0.05$) (Yıldız & Erci, 2011; Tuzgöl, 2000). Bu sonuçlar, ebeveyn eğitim düzeyinin ergenlerin şiddet, saldırganlık gibi davranışları üzerine olan etkisi incelenirken, ebeveynlerin kişisel özellikleri, kendi aralarındaki yaşadıkları sorunlar, aile içi iletişim ve etkileşim gibi özelliklerle birlikte ele alınması gerektiğini düşündürmektedir. Bu gerçek dikkate alındığında araştırmalar arasında farklı sonuçların bulunmasının olası olduğu söylenebilir.

Çalışmada, şiddete maruz kalan öğrencilerin şiddet eğilim düzeyinin, şiddete maruz kalmayan öğrencilerinkinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ve fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.05$). Çalışmanın sonuçları ile benzer şekilde, ebeveynlerinden şiddet gördüğünü ifade eden ergenlerin, şiddet eğiliminin daha yüksek olduğu ($p < 0.001$) (Gençoğlu ve ark., 2014), ailesinden sosyal destek göremeyen öğrencilerin şiddet eğilimlerinin yüksek olduğu (İskender & Taş, 2018), yüksek şiddet eğilimine yada zorbalık eğilimine sahip ergenlerin çoğunluğunda, aile bireylerinin birbirine şiddet uyguladığı, aile içi şiddete maruz kaldığı ya da şiddete şahit olduğu tespit edilmiştir ($p < 0.05$) (Avcı & Yıldırım, 2015, Çelik, 2017). Çocukların sosyal etkileşim içinde olgunlaştığı, yaşadığı ailenin ve çevrenin sosyal davranış modellerini benimsediği, şiddeti izlemesi ya da şiddete tanıklık etmesinin ileride iyi ya da kötü davranış kalıpları geliştirmesinde bilinen bir gerçektir (Bert ve ark., 2009; Güleç ve ark., 2012). Bu nedenle, araştırma sonucuna da paralel olarak, öğrencilerin şiddeti izlemesi ya da şiddete tanıklık etmesi şiddet eğiliminin yüksek olmasına neden olabilir.

Literatürde adölesan dönemde karşılaşılan şiddet içerikli davranışsal problemlerin, çocuklarına karşı sert/katı davranan, reddedici ve ihmal edici tutum sergileyen ebeveynlerden kaynaklanabileceği bildirilen çalışmalar mevcut iken (Avcı & Yıldırım, 2014; Yıldız & Erci, 2011; Genç ve ark., 2017), anne baba tutumlarının adölesanların saldırganlık düzeyini etkilemediğini belirtilen çalışmalar da bulunmaktadır ($p > 0.05$) (Tuzgöl, 2000). Bu araştırmada, otoriter tutuma sahip anne ya da babası olan öğrencilerin şiddet eğilim puanı, diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur ancak bu fark anlamlı değildir ($p > 0.05$). Yapılan bir çalışmada anne baba tutumunun adölesanların saldırganlık düzeyini etkilemediği saptanırken ($p > 0.05$) (Tuzgöl, 2000), diğer bir çalışmada anne-babası otoriter veya ilgisiz tutuma sahip olan adölesanların saldırgan tutumu yüksek, anne-babası demokratik tutuma sahip adölesanların saldırgan tutumu anlamlı derecede düşük bulunmuştur (Yıldız & Erci, 2011). Sonuçların büyük kısmı, bu araştırmanın bulguları ile benzer olmakla birlikte, bu araştırmada ebeveyn tutumları kendi ifadeleri ile değil, öğrencilerin algıları üzerinden

değerlendirildiği için, öğrencilerin ebeveyn tutumunu yorumlama biçimleri sonucu etkileyebilir.

Ailenin ekonomik düzeyi de şiddete yönelmenin kaynağı olabilmektedir. Literatürde konu ile ilgili farklı sonuçlara rastlanmaktadır. Bir araştırma sonucuna göre gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin ($p < 0.05$), diğer bir araştırmaya göre ise gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin saldırganlık/zorbalık eğilimlerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p > 0.05$) (Çelik, 2017, Ağlamaz, 2006). 109 bin lise öğrencisi ile yürütölen bir çalışmada, ekonomik durumun öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ile ilişkinin tartışmalı olduğu bildirilmiştir (Genç, 2016). Bu çalışmada ise aile geliri, giderinden az olan öğrencilerin şiddet eğilim puanlarının diğerlerine göre yüksek olduğu saptanmış ancak fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$). Literatürde konuyla ilgili farklı sonuçların olması, çalışma gruplarının yaşadıkları bölge kültürünün, gelir durumunu algılayışlarını farklı şekillerde etkilemesinden kaynaklanabileceğini düşündürmektedir.

Araştırmanın güçlü yanı geniş bir örnekleme sahip olmasıdır. Bununla birlikte mevcut personel ve zaman kısıtlılığı nedeniyle verilerin yalnız sözel beyana dayalı olarak toplanması, aile tutumunun öğrenci algıları üzerinden değerlendirilmesi araştırmanın sınırlılığıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada, öğrencilerin çoğunluğunun şiddet eğilim düzeylerinin “fazla” olduğu, erkeklerin kızlara göre şiddete daha eğilimli oldukları, üniversite mezunu anneye sahip çocukların şiddet eğilimlerinin, diğerlerine göre düşük olduğu ve şiddete maruz kalan öğrencilerin şiddete daha fazla eğilimli olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar dikkate alındığında, geçmişte şiddete maruz kalan ve erkek öğrenciler başta olmak üzere; şiddet eğilimini besleyen etkenlere yönelik halk sağlığı hemşirelerinin okul ve aile ile işbirliği yapması, koruyucu müdahale programları geliştirmesi, öğrencilere konu ile ilgili farkındalık yaratacak girişimler planlaması önerilmektedir. Ülkemizde şiddetin önlenmesinde birinci basamakta yer alan ASM ve TSM’de çalışan hemşirelere, şiddet ve önlemeye yönelik hizmet içi eğitimler planlanabilir. Ayrıca bu çalışmada da göröldüğü gibi, çocuk sağlığında önemli bir faktör olan anne eğitiminin yükseltilmesinde güçlendirici, değişim yaratıcı, savunucu ve eğitici gibi roller doğrultusunda toplumun her kesimine yönelik girişimler planlanmalıdır.

Teşekkür: Çalışmaya katılan lise öğrencilerine teşekkür ederiz.

Çıkar ilişkisi: Yazarlar çıkar ilişkilerinin olmadığını beyan ederler.

KAYNAKLAR

- Ağlamaz, T. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi Ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun (2006).
- Avcı, Ö.H., Yıldırım İ. (2015). Prevalence of violence tendency in adolescents. *Journal of Theoretical Educational Science*, 8(1),106-124.
- Avcı, Ö.H., Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde şiddet eğilimi, yalnızlık ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1),157-168.

- Aydın, P., Ersoy, A., Aktaş, N. (2015). Aktif spor yapan ve yapmayan 12-14 yaş ortaokul öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin incelenmesi. *Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1),1-9.
- Bahar, A., Şahin, S, Akkaya, Z., Alkayış, M. Acil. (2015). Serviste Çalışan Hemşirelerin Şiddete Maruz Kalma Durumu ve İş Doyumuna Etkili Olan Faktörlerin İncelenmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 6(2), 57-64.
- Batrinis, M.L. 2012;Testosterone and aggressive behavior in man. *TSK Koruyucu Hekim Bulteni*, 10(3), 563-568.
- Bender, D., & Löseli, F. (2011). Bullying at school as a predictor of delinquency, violence and other anti-social behaviour in adulthood. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 21(2), 99–106.
- Bert, S.C., Guner, B.M., Lanzi, R.G. (2009). The influence of maternal history of abuse on parenting knowledge and behavior. *Family Relations*, 58(2), 176-187.
- Coşkun, S., & Bebiş, H. (2014). Şiddetin okul sağlığına etkisi ve hemşirelik. *Cumhuriyet Nursing Journal*, 3(1), 15-23.
- Çelik, B. Lise Öğrencilerinin Zorba Davranışları Ve Rehberlik İhtiyaçlarının İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul (2017).
- Dünya Sağlık Örgütü (2013) Violence and Injury Prevention. Erişim adresi: <http://www.who.int/topics/violence/en/>. Erişim tarihi: 01.03.2016.
- Dünya Sağlık Örgütü (2014) Global status report on violence prevention. Erişim adresi: file:///C:/Users/asus/Downloads/9789241564793_eng.pdf. Erişim tarihi: 04.04.2016.
- Dünya Sağlık Örgütü (2015). Preventing youth violence: An overview of the evidence. Erişim adresi:http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/181008/1/9789241509251_eng.pdf?ua=1&ua=1 Erişim tarihi: 01.02.2016.
- Evren, H., Tokuç, B., Ekuklu, G. (2011). Trakya üniversitesi öğrencilerinde şiddet davranışları ve algılanan sağlık ilişkisi, *Balkan Medical Journal*, 4: 380-384.
- Genç, Y. (2016). Gençlerin sözel şiddeti öğrenme yolları ve şiddet eğilimleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (30), 144-155.
- Genç, Y., Taylan, H.H., Adıgüzel, Y., Kutlu, İ. (2017). Aile içi şiddetin Ergenlerin Şiddet Eğilimlerine Etkisi: Antalya Liseleri Örneği. *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 409-422.
- Gençoğlu, C., Kumcağız, H., Ersanlı, K. (2014). Ergenlerin şiddet eğilimine etki eden ailevi faktörler. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 639-652.
- Güleç, H., Topaloğlu, M., Ünsal, D., Altıntaş, M. (2012). Bir kısır döngü olarak şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1): 112-137.
- Gümüş, A.B., Şıpkın, S., Tuna, A., Keskin, G. (2015). Üniversite öğrencilerinde problemlı internet kullanımı, şiddet eğilimi ve bazı demografik değişkenler arasındaki ilişki. *TSK Koruyucu Hekim Bulletin*, 14(6), 460-467.
- Günaydın. R.O.H., Mazı M.İ. (2018). Çalışan hakları ve güvenliği birimlerinin işleyişi ile beyaz kod başvurularının retrospektif olarak değerlendirilmesi (Konya ili). *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 5(2), 142-153.

- Haxhihamza, K., Doarn, C.R., Marija, R., Dimitrinka, J.P., Rozalinda, I., Izabela, F., Lidija S. (2011). Domestic and peer violence in secondary school among adolescents: Can telemedicine help? *Telemed J E Health*, 17(9), 700-704.
- Hemşirelik Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, T. C. Resmi Gazete, 19 Nisan 2011, sayı: 27910.
- İskender, M., Taş İ. (2018). Ergenlerde savunma biçimleri ve sosyal desteğin şiddet eğilimine etkisi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 10(2), 245-257.
- Kanbur, NÖ. Adölesanlarda koruyucu sağlık hizmetleri, ergen sağlığı, Ergen Sağlığı Derneği Yayınları, Ankara, 2012: ss 153.
- National Association of School Nursing (2017). Reducing health risk behaviors. <https://schoolnursenet.nasn.org/blogs/nasn-profile/2017/07/11/the-journal-of-school-nursing-podcast-on-reducing-health-risk-behaviors> (03.03.2020).
- Özgür, G., Yörükoğlu, G., Baysan-Arabacı, L. (2011). Lise öğrencilerinin şiddet algıları, şiddet eğilim düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2), 53-60.
- Parlaz, E.A., Karademirci E, Öngel K. (2012) Ergenlik dönemi: Fiziksel büyüme, psikolojik ve sosyal gelişim süreci. *Turkish Family Physician*, 3:10-16.
- Scarth, M., O'Toole, M.E., Richman, J.G. (2016). Preventing violence with diet, exercise, sleep, and lifestyle modification. *Violence and Gender*, 3(2), 75-77.
- Şahin, M. (2014). Üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı ve saldırganlık. *Düşünen Adam*, 27(1), 43.
- Şen, M. (2011). Türkiye'de ergen profili. *Aile ve Toplum*, 27(7), 89-102.
- Tuzgöl, M. (2000). Ana-baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (14).
- Yaman, M. (2013). Ataerkil Kapitalist Tahakküm Altında Kadın Emeği, Kadın Bedeni, 1. Basım, Kayhan matbaacılık, İstanbul.
- Yıldız, E., Erci, B. (2011). Anne baba tutumları ile adölesan saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 6-11.

**Bir Devlet Üniversitesinde Okuyan Öğrenci Hemşirelerin
Topluma Hizmet Ederek Öğrenme Deneyimi: Nitel Bir Araştırma***

**The Learning Experience of Nursing Students in a Public University by
Serving the Community: A Qualitative Study**

** Dr. Öğr. Üyesi Gizem Deniz BÜYÜKSOY¹

¹Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Kırşehir, Türkiye

Öz

Amaç: Araştırmanın amacı, bir devlet üniversitesinde okuyan hemşirelik bölümü dördüncü sınıf öğrencilerinin hemşirelikte öğretim dersi kapsamında yürütülen topluma hizmet uygulamaları hakkındaki görüş ve deneyimlerini incelemektir.

Gereç ve Yöntem: Nitel türdeki araştırma, 2019-2020 yılı güz döneminde yürütülen hemşirelikte öğretim dersini alan ve devamsızlık yapmayan 172 öğrenci ile yürütülmüştür. Ders kapsamında öğrenciler ve öğretim elemanı tarafından on adet eğitim konusu belirlenmiş, il merkezindeki çeşitli yerlerde, çok sayıda eğitim etkinliği gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri, öğrencilerin ders uygulaması sırasında doldurduğu, kazanılan beceriler ve klinikten farklı olarak yapılan uygulamaları yazdıkları günlükler ile toplanmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin THEÖ ile kazandığı beceriler; etkili iletişim kurma, hemşirenin hastane dışında yapabileceklerini fark etme, kurumlar arası işbirliği yapma, eğitim verirken öğrenme, bilineni pekiştirme ya da yanlış bilineni düzeltme, toplumsal duyarlılık kazanma şeklinde sıralanmaktadır. Öğrenciler, klinikten farklı olarak sağlığı etkileyen sağlık dışındaki sorunları saptayıp çözme fırsatı bulduklarını, bir soruna daha geniş bağlamda müdahale etme şansı bulduklarını, kurum yöneticileri ile işbirliği yaptıklarını, hemşire olarak bakım ve eğitim hakkında tek başına karar verebildiklerini ve en çok hemşirenin araştırıcı rolünü kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Sonuç ve Öneriler: Araştırmada öğrencilerin topluma hizmet ederek öğrenme ile toplumsal duyarlılık, koruyucu sağlık hizmeti ve sağlığın sosyal belirleyicilerini fark etme konularında deneyim kazandıkları belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda topluma hizmet ederek öğrenme uygulamalarının lisans eğitiminin her aşamasında uygulanması önerilir.

Anahtar Kelimeler: Öğrenci hemşire, hemşirelik eğitimi, toplum

* Geliş Tarihi:15.01.2020 / Kabul Tarihi:28.03.2020

** Sorumlu Yazar e- mail:gizemdenizbulucu@gmail.com

Abstract

Objective: This study aims to examine the views and experiences of senior nursing students in a public university about community service practices carried out within the scope of nursing education course.

Method: This qualitative study was conducted with 172 students who took and attended all sessions of nursing education course offered in 2019-2020 academic year fall semester. Within the scope of this course, the instructor and nursing students identified ten educational subjects and held a number of educational activities in various places in the city center. Data were collected using the diaries filled by students that includes the skills gained and the non-clinical nursing interventions performed.

Results: The students has gained establishing effective communication, recognizing what nurses can do outside of the hospital, collaborating across sectors, learning while teaching, reinforcing what is known or correcting what is known wrong and gaining social awareness. The students have stated that had an opportunity to identify and solve non-health problems affecting people's health outside the clinic, had a chance to intervene with problems in a wider context, cooperated with administrators and had an opportunity to make decisions alone about nursing care and the mostly used researcher nursing role.

Conclusion: By serving the community, students have gained experience on social sensitivity, preventive health care and recognizing the social determinants of health. In line with these results, it is recommended to apply these practices at every stage of undergraduate nursing education.

Keywords: Nursing students, nursing education, community

GİRİŞ

Topluma hizmet ederek öğrenme (THEÖ), öğrencilerin hem derslik ortamında hem de toplumun içinde gerçek dünyada öğrenme deneyimi yaşayarak öğrendiği bir eğitim etkinliğidir. THEÖ uygulamaları ile öğrencilerin öz güven, öz saygı ve öz etkililiklerinin arttığı, duygusal zekâlarının geliştiği ve birçok yönden güçlendikleri belirtilmektedir. Öğrenciler, THEÖ ile toplumun sorunlarını belirleme, çözüm üretme, bağımsız bir şekilde uygulama yapma, gerçek yaşamda yeni deneyimler ve roller kazanma yoluyla toplumun faydalı bir üyesi olduklarını hissederler. Ayrıca, problem çözme, beyin fırtınası, diğerlerinden öğrenme, empati yapma, uzun erimli hedeflere ulaşmak için plan yapma becerisi kazanırlar. Öğrencilerin THEÖ uygulamaları sırasında mutlu, güvende, katılımcı, güçlü, bağımsız ve donanımlı hissettiği, gerçek yaşamdaki önemli ilişkileri öğrendiği, karmaşık konuları çözümlayebildiği ve değişimin gücünü keşfedebildikleri belirtilmektedir (Berman, 2006). Türkiye’de 2006 yılından bu yana topluma hizmet uygulamaları adlı bir ders, eğitim fakülteleri müfredatına eklenmiştir (YÖK, 2007).

Hemşirelik yönetmeliğine göre hemşirelik hizmetleri; insanlara, yaşadıkları ve çalıştıkları her ortamda doğum öncesinden ölüme kadarki tüm yaşam dönemlerinde sunulan bakım, tedavi, eğitim, danışmanlık, araştırma, yönetim, işbirliği yapma ve iletişim girişimlerini kapsar (Hemşirelik Yönetmeliği, 2010). Ayrıca hemşirelik mesleği, hem teorik hem de uygulamalı bir meslek olup doğrudan insan ve topluma yönelik uygulamaları kapsadığı için (Bırol, 2016) THEÖ, hemşirelik eğitiminde de karşılık bulabilen bir uygulama olabilir. Hemşirelik Ulusal Çekirdek Eğitim Programı (HUÇEP)’e göre lisans programının öğrenci hemşireye kazandırması gereken yeterliliklerden biri toplumsal sorumluluk bilinci ile sağlık ekibi ve diğer disiplinlerle işbirliği içinde araştırma, proje ve etkinliklerde yer almaktır (HUÇEP, 2014). Hemşirelik öğrencilerinin hemşirelik eğitimine ilişkin görüşlerinin değerlendirildiği bir çalışmada öğrencilerin çoğu, uygulama alanının yetersiz olduğunu ifade etmiştir (Atasoy&Sütütemiz2014). Hemşirelik uygulama alanı genişletilerek öğrencilerin THEÖ kapsamında yeni uygulama alanları yaratılması, öğrencilere hem yeni bir uygulama alanı deneyimi hem de toplumun farklı kesiminden bireylerle birlikte çalışma olanağı sağlayabilir.

Araştırmanın amacı, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Hemşirelik Bölümü 4.sınıf öğrencilerinin, 2019-2020 eğitim öğretim yılı güz döneminde, hemşirelikte öğretim dersi kapsamında yürütülen topluma hizmet uygulamaları ile kazandıkları beceriler ve klinikten farklı olarak uyguladıkları hemşirelik girişimleri hakkındaki görüşlerini incelemektir.

Araştırmanın Soruları

1. THEÖ ile kazanılan beceriler nelerdir?
2. THEÖ ile klinikten farklı olarak uygulanan hemşirelik girişimleri nelerdir?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Araştırma, nitel araştırma deseninde yürütülmüştür.

Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma, bir devlet üniversitesinin hemşirelik bölümünde, 2019-2020 eğitim öğretim yılı güz döneminde yapılmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Hemşirelikte Öğretim dersini alan 176 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada maksimum çeşitlilik sağlamak amacıyla örneklem seçilmemiş, tüm öğrenciler araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırma, 4 öğrenci derse devamsız olduğundan 172 öğrenci ile yürütülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, öğrencilerin tuttuğu günlükler aracılığıyla toplanmıştır. Dersin yürütülmesi sırasında, öğrencilerden “THEÖ ile kazandığımız beceriler nelerdir?” ve “THEÖ ile klinikten farklı olarak uyguladığımız hemşirelik girişimleri nelerdir?” şeklinde iki sorunun yer aldığı formu doldurarak günlük tutmaları istenmiştir. Günlükte THEÖ ile kazanılan beceriler ve THEÖ ile klinikten farklı olarak yapılan hemşirelik girişimleri sorgulanmış, öğrencinin anlatması ve açıklaması için yeterince boşluk bırakılmıştır. Her bir öğrenci bir adet günlük doldurmuştur.

Hemşirelikte öğretim dersi; haftada 4 saat teorik konu anlatımı, 4 saat de uygulaması olan bir derstir. Hemşirelikte öğretim dersi 2019-2020 eğitim öğretim yılı güz döneminde araştırmacı tarafından yürütülmüş ve dersin uygulaması kapsamında öğrencilerle birlikte on adet eğitim konusu belirlenmiştir. Bu konular; atıkların ayrıştırılması, çocuk hakları, ebeveyn tutumları, okul çocuklarında sağlıklı beslenme, kendi kendine meme muayenesi, hayvan hakları, şiddet, sığınmacıların sağlık sorunları, karbonmonoksit zehirlenmeleri şeklindedir. Öğrenciler kendi aralarında çalışma grupları oluşturmuş ve istedikleri bir konuyu seçmiştir. Araştırmacının danışmanlığında eğitim planı oluşturularak şehrin işlek meydanında, camilerde, ilkokullarda, evlerde ya da üniversite kampüsünde olmak üzere toplam otuz altı eğitim etkinliği gerçekleştirmişlerdir. Yapılan etkinlikler, yerel medyada haber olarak yayınlanmıştır.¹ Gerçekleştirilen eğitim etkinliklerinden bazıları; öğrenci yemekhanesinde yemek artıkları ile plastik atıkların ayrıştırılması, ilkokul çocuklarına oyun oynayarak sağlıklı beslenmenin anlatılması, kadın öğretmenlere kendi kendine meme muayenesinin öğretilmesi, çocuk hakları ve olumlu ebeveyn tutumları hakkında hazırlanan afişlerin izin alınarak dükkanlara ve aile sağlığı merkezlerine asılması, kadınların altın gününe ev ziyareti yapılarak kendi kendine meme muayenesinin öğretilmesi, üniversite öğrencilerine sağlık personeline/kadına yönelik şiddet ve flört şiddeti konusunda eğitim verilmesi, ilkokul öğrencileri ile birlikte hayvan barınağı yapılarak çocuklarda hayvan hakları bilinci oluşturulması, ortaokul öğrencilerine karbonmonoksit zehirlenmesi konusunda eğitim verilmesi, şehrin işlek meydanında kadına şiddet konusunda röportaj yapılması, bir sığınmacı derneğinde tip II diyabet hastası bireylere Arapça ve Farsça dillerinde diyabet konusunda eğitim ve danışmanlık verilmesi, ilkokul öğrencilerine engelli bireylere yönelik farkındalık eğitimi verilmesi şeklindedir.

Verilerin Analizi

Araştırmada öğrencilerin doldurduğu günlükler, içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir (Kümbetoğlu, 2012). Araştırmacı tarafından tüm günlükler okunarak öğrencilerin ifadeleri ile ilgili kategoriler oluşturulmuş ve her bir kategori altında temalar belirlenmiştir. Gerekli yerlerde temalar, alıntılarla desteklenmiştir. Her bir alıntının ardından, ifadeyi kullanan öğrencinin cinsiyeti (kadın için K, erkek için E) ve yaşı, parantez içinde belirtilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin ifadeleri; THEÖ ile kazanılan beceriler, THEÖ ile klinikten farklı olarak uygulanan hemşirelik girişimleri kategorileri altında değerlendirilmiş, temalar belirlenerek Tablo 1’de sunulmuştur (Tablo 1).

Tablo 1: Öğrenci İfadelerine Göre Oluşturulan Kategoriler ve Temalar

Kategoriler	Temalar
Kategori 1. THEÖ ile kazanılan beceriler	<p><i>Tema 1. İletişim becerisini geliştirme</i></p> <p><i>Tema 2. Klinik dışındaki hemşirelik girişimlerini keşfetme</i></p> <p><i>Tema 3. Araştırmacı ve sorgulayıcı tutum kazanma</i></p> <p><i>Tema 4. Toplumsal sorunlar hakkında farkındalık kazanma</i></p>
Kategori 2. THEÖ ile klinikten farklı olarak uygulanan hemşirelik girişimleri	<p><i>Tema 1. Koruyucu sağlık uygulaması yapma</i></p> <p><i>Tema 2. Sağlığın sürdürülmesini sağlama</i></p> <p><i>Tema 3. Hemşirenin toplumsal sorunları çözebilme becerisini fark etme</i></p>

Kategori 1. THEÖ ile kazanılan beceriler

Araştırmada, THEÖ ile kazanılan beceriler kategorisi altında; iletişim becerisini geliştirme, klinik dışındaki hemşirelik girişimlerini keşfetme, araştırmacı ve sorgulayıcı tutum kazanma ve toplumsal sorunlar hakkında farkındalık kazanma şeklinde dört tema belirlenmiştir.

Tema 1. İletişim becerisini geliştirme

Öğrenciler, THEÖ uygulaması ile birlikte özgüven kazandığını ve değerli hissettiğini, etkili iletişim kurma, farklı kültürden olan insanlarla birlikte olma, insanlara önyargısız yaklaşma ve empati yapma, grupla işbirliği halinde çalışma ve topluluk önünde sunum yapma becerisi kazandığını ifade etmiştir. Ayrıca THEÖ uygulaması kapsamında 153 öğrenci, hemşirenin iletişim ve eşgüdüm sağlama rolünü kullandığını ifade etmiştir. Bununla ilgili öğrencilerin bazı ifadeleri aşağıda verilmiştir:

“İnsanlara önyargılı yaklaşmamayı, insanları bilinçlendirmenin yararını, empati yapmayı, hatalı insanlara kızmak yerine onların yanında olarak sorunların üstesinden gelmelerini sağlamak gerektiğini öğrendim.”(E,21)

“İnsanlarla konuşmak beni onlara daha yakın hissettirdi, girişkenliğim arttı.”(K,22)

“İlk defa insanların bizi dinlediğini düşündüm, özgüvenim arttı.”(K,21)

“Toplumla içi içe olmak güzel bir duydu idi, eskiden çekingen biri iken bu dersin bana kazandırdığı en önemli şey, artık çekingen olmamamı sağlaması...”(E,22)

“Topluma faydalı bir etkinlik yaptığım için kendime daha çok güvendim ve mutlu hissettim.”(E,21)

“Hastanede insanlarla iletişim kurmak için vakit kısıtlı iken bu ders uygulamasında insanlarla daha çok iletişim kurdum.”(K,21)

“Anlatım gücümü, kendimi ifade etme gücümü geliştirdim. Grup çalışmasının önemini kavradım.”(K,22)

“Kendimi klinikte olduğundan çok daha önemli ve değerli hissettim.”(E,22)

“Etkili iletişim becerisi ve problem çözme sürecini kullanarak toplumsal sorunları çözme becerimi geliştirdim.”(E,23)

“Yaptığım uygulamalar, bana kendimi değerli hissettirdi.”(E,24)

“Gerçek bir hemşire gibi çalıştık.”(K,23)

Tema 2. Klinik dışındaki hemşirelik girişimlerini keşfetme

Öğrenciler; THEÖ uygulaması ile birlikte hemşirelerin klinik dışında da katkı sağlayacağını fark ettiğini, hemşireye klinik dışında da gereksinim olduğunu anladığını ifade etmiştir. Bununla ilgili öğrencilerin bazı ifadeleri aşağıda verilmiştir:

“Hemşireliğin sadece hastanede yapılmayacağını gördüm.”(K,22)

“Hemşire olarak topluma nasıl yarar sağlayabileceğimi öğrendim.” (E,22)

“Hemşireliğin çok yönlü olduğunu ve insanlar arası ilişkileri kuvvetlendirdiğini öğrendim.”(E,22)

“Hemşireliğin sadece klinikten ibaret olmadığını, sağlığı koruyabileceğimi öğrendim.”(K,23)

“Hastane dışında da görevlerimiz olduğunun bilince vardım.”(E,22)

“Çocukların ve okulların ve tüm toplumun hemşireye ihtiyacı olduğunu öğrendim.”(E,22)

“Hemşirelerin klinik dışında da katkı sağlayacağını göstermek, sahaya çıkararak yaşanan sorunları birebir görme imkânı sağladı.”(K,24)

“İnsanın olduğu her yerde hemşireye ihtiyaç olduğunu...” (E,23)

Tema 3. Araştırıcı ve sorgulayıcı tutum kazanma

Öğrenciler; THEÖ uygulaması ile birlikte eğitim verirken öğrendiğini, bilineni pekiştirdiğini ya da yanlış bilineni düzeltdiğini, araştırma yaptığını ve öğrenme isteğinin arttığını, sorgulayıcı tutum kazandığını, uygulamanın önemini kavradığını, sorumluluk aldığını, eğitim planlama ve yönetme, toplumun eğitim gereksinimlerini belirleme ve eğitim verme becerisi kazandığını ifade etmiştir. Ayrıca THEÖ uygulaması kapsamında 155 öğrenci, hemşirenin araştırıcı rolünü kullandığını ifade etmiştir. Bununla ilgili öğrencilerin bazı ifadeleri aşağıda verilmiştir:

“Eğitim konusunu hazırlarken o konuyu öğrenmiş oldum.”(K,22)

“Verdiğim eğitimlere önceden çalıştığım için konu hakkında bilgim arttı, yanlış bildiklerimi düzeltdim.”(E,24)

“Bana sorulan soruların cevabını araştırıp öğrendim ve cevapladım.”(K,24)

“Danışmanlık yapabilmek için eksik olan bilgilerimi tamamlamamı sağladı.”(K,22)

“Sadece teorik bilginin yetmediğini, sahada olmanın daha etkili olduğunu gördüm.”(E,24)

“Harekete geçmedikten sonra teorik bilginin işe yaramadığını...”(E,22)

“-miş gibi yapmadık gerçekten sorunlara çözüm bulduk.”(E,23)

“Daha bilgili olmam gerektiğini anladım.”(K,24)

“Bakımın ve eğitimin sürekli olması, eğitim konularını araştırıp gelebilmek...”(K,22)

“Bugüne kadar öğrendiğimiz teorik bilgileri hayata geçirme şansını bulduk, sorumluluk almayı öğrendik.”(E,24)

Tema 4. Toplumsal sorunlar hakkında farkındalık kazanma

Öğrenciler, THEÖ uygulaması ile birlikte toplumsal sorunlar konusunda duyarlılık kazandığını, toplumsal sorunları birebir görme imkânı bulduğunu ve sorunlar hakkında çözüm ürettiğini, çözüm için mücadele etmeyi öğrendiğini, bilinçli toplum için ne yapılması gerektiğini kavradığını, dezavantajlı grupların sağlık hakkını savunma becerisi kazandığını ve sağlığı etkileyen sağlık dışındaki sorunları saptayıp çözüme fırsatı bulduğunu ifade etmiştir. Ayrıca THEÖ uygulaması kapsamında 142 öğrenci hemşireliğin sözcü rolünü, 125 öğrenci danışman ve 54 öğrenci de savunucu rolünü kullandığını ifade etmiştir. Bununla ilgili öğrencilerin bazı ifadeleri aşağıda verilmiştir:

“Toplumsal sorunları fark ettiğimde başkası bir şey yapar nasıl olsa demek yerine kendimizin bir yerden başlayarak bir şeyler yapabileceğini öğrendim.”(E,23)

“Bir hastalığa değil de toplumsal bir soruna ya da duruma müdahalede bulduk.”(K,23)

“Toplumun eğitmek için çocuklardan başlamak gerektiğini öğrendim.” (E,24)

“Gördüğüm bir olumsuzluk karşısında yılmayıp sonuna kadar gitmeyi, mücadele etmeyi öğrendim.”(K,22)

“Toplumun etkileyebileceğimi ve davranış değişikliği sağlayabileceğimi kavradım.”(K,23)

“Toplumun hizmet konusunda duyarlılığım arttı.”(K,22)

“Toplumsal sorunlarda nereye başvuracağımı öğrendim.”(E,24)

“Her insan gerçek sağlık hizmetini nasıl alabilir diye kafa yormak...”(K,24)

“Ülkemizin içinde bulunduğu durumun ciddiyetini anladım, görevimizin sadece ânı kurtarmak değil geleceği kurtarmak olduğu anladım, kargaşa ve kriz anlarının nasıl yönetilmesi gerektiğini anladım.”(K,22)

“İnsanlarla daha rahat iletişim kurmayı öğrendim. O sorun sadece onun sorunu değil, beni de ilgilendirdiğini ve yardım etmem gerektiğini, yardım etmek için de araştırma yapmam gerektiğini öğrendim.”(K,24)

“Daha iyi ve bilinçli bir toplumun nasıl olacağını farkında olarak hareket etme becerisi kazandım.”(E,24)

“Toplumsal sorunlara yönelik farkındalığım arttı ve bu beni araştırma yapmaya itti. Artık gördüğüm sorunlar üzerinde çözüm üretmeye çalışıp günlük hayatımda da uyguluyorum.”(E,23)

“Çocukların, sağlıklı ve bilinçli bir toplum oluşturmada ne kadar önemli olduğunu anladım.”(E,24)

“Toplumda tüm canlılara karşı duyarlılık kazandım.”(K,24)

“Toplumun değişirmek için insanlara ulaşmam gerektiğini anladım.”(K,23)

“Herkesi ilgilendiren temel sorunları ele almak...”(E,23)

“Not kaygısı yaşamadan topluma nasıl daha faydalı olabilirim diye düşündüm.”(E,23)

“Toplumdaki sorunları fark edip ben ne yapabilirim diye sorar oldum. Daha sosyal biri oldum.”(E,22)

“Sağlık çalışanlarının dil, din, ırk ayrımı yapmaması gerektiğini, sığınmacıların da Türk vatandaşı olanlar kadar sağlık hizmeti almayı hak ettiğinin farkına vardım.”(K,24)

“Farklı açıdan bakmayı, sorunların daha geniş açıdan ele alınması gerektiğini öğrendim. Hedef kitleyi nasıl etkileyeceğimi öğrendim.”(K,23)

Kategori 2. THEÖ ile klinikten farklı olarak uygulanan hemşirelik girişimleri

Araştırmada, THEÖ uygulaması ile birlikte klinikten farklı olarak uygulanan hemşirelik girişimleri kategorisi altında; koruyucu sağlık uygulaması yapma, sağlığın sürdürülmesini sağlama, hemşirenin toplumsal sorunları çözebilme becerisini fark etme şeklinde üç tema belirlenmiştir.

Tema 1. Koruyucu sağlık uygulaması yapma

Öğrenciler, THEÖ uygulaması ile birlikte klinikten farklı olarak hastaya değil sağlıklı bireye bakım verdiğini, hastalıkları önlemenin ve sağlığı korumanın önemini anladığını, hemşirenin sağlığı korumadaki önemini fark ettiğini, koruyucu sağlık taraması yapma ve sonuçlarını değerlendirme imkânı bulduğunu ifade etmiştir. Ayrıca THEÖ kapsamında 124 öğrenci hemşirenin eğitici rolünü kullandığını ifade etmiştir. Bununla ilgili öğrencilerin bazı ifadeleri aşağıda verilmiştir:

“Hemşirenin sadece hastalık olduğunda değil hastalık henüz yokken sağlığı koruyucu girişimler yaptığını gördük.”(K,24)

“Hastalık ortaya çıkmadan önce girişim yapmak ve risk grubundakileri belirlemenin çok önemli olduğunu gördüm.”(E,23)

“Klinikte bireye eğitim veriyorken bu derste topluma eğitim verdim”(K,23)

“Klinikte hastalara verdiğim eğitimi hasta olmadan önce sağlıklı bireylere verdim”(E,24)

“Klinikte tedavi edici rol uygularken burada koruyucu sağlık uygulamalarını yaptık.”(K,24)

“Sadece hasta olduğunda değil sağlıklı olduğunda da insanlara hastane dışında hayatın her yerinde yardım edebileceğimizin farkına vardım.”(E,24)

“Hastalık olduğunda değil hastalık ortaya çıkmadan alınması gereken önlenmek konusunda farkındalık kazandım”(E,23)

“Önceden sadece hasta bireye bakım verme imkânım olurken bu ders kapsamında sağlıklı bireye de bakım verme imkânı buldum.”(E,23)

“Sağlık girişimlerinin erken dönemde yapılmasının önemini...”(K,24)

“Bireyler hastaneye gelmeden bizim onlara gidebileceğimizi anladım”(K,25)

Tema 2. Sağlığın sürdürülmesini sağlama

Öğrenciler, THEÖ uygulaması ile birlikte klinikten farklı olarak verilen eğitimin sonuçlarını takip etme imkânı bulduğunu, toplumun katılımını sağladığını, insanları sağlıklı yaşam davranışları konusunda ikna edebildiğini, kliniğe göre daha çok insana ulaştığını ve gerçek hayatta vaka görme imkânı bulduğunu ifade etmiştir. Bununla ilgili öğrencilerin bazı ifadeleri aşağıda verilmiştir:

“Klinikten farklı olarak eğitimin sonuçlarını takip ettik.”(K,23)

“Vakayı gerçek hayatta görüp neden-sonuç ilişkisi kurarak fizyo patolojiyi kavrama imkânı...”(E,24)

“Uzun süreli olduğundan davranış değişikliğini gözlemlene imkânı, bağımsız biçimde eğitim ve bakım planladık, erken tanı koyma imkânı, eğitimlere bireylerin katılımını sağladık.”(K,24)

“Daha uzun süreli uygulama imkânı bulduğum için insanları doğru davranış konusunda ikna edebildim, hastalık gelişmeden birincil koruma sağladım, kliniğe göre daha fazla kişiye ulaştım.”(E,24)

“Hastanede verilen bakım ve eğitimin devamlı olması gerektiğini öğrendim.”(K,23)

“Uygulama yaptığımız için öğrendiklerimizin kalıcı olacağını düşünüyorum.”(K,23)

Tema 3. Hemşirenin toplumsal sorunları çözebilme becerisini fark etme

Öğrenciler, THEÖ uygulaması ile birlikte klinikten farklı olarak bakım ve eğitim hakkında hemşire olarak tek başına karar verebildiğini, bireye değil topluma eğitim ve danışmanlık verdiğini, tespit edilen sorunla ilgili kurumlar arası işbirliği yaptığını, kurum yöneticileri ile görüşme imkânı bulduğunu ifade etmiştir. Ayrıca THEÖ uygulaması kapsamında öğrencilerin 93’ü hemşirenin karar verici, 76’sı bakım verici, 57’si rehabilite edici, 56’sı yönetici, 26’sı da tedavi edici rolünü kullandığını ifade etmiştir. Bununla ilgili öğrencilerin bazı ifadeleri aşağıda verilmiştir:

“Bireylere danışmanlık yaptım, haklarını nasıl savunacaklarını anlattım, karar verme süreçlerinde yardımcı oldum.”(E,24)

“Bireye değil topluma bakım verme, bakım ve eğitimi kendi kararımızla belirleme, nasıl vereceğimizi kendi kendimize araştırarak belirleme, verilen eğitimin tüm sonuçlarını görebilme, takip etme...”(K,24)

“Konuyu kendimiz seçtik, order yoktu, hastalık yoktu hedef grubu biz belirledik, veri topladık, hizmetin yöneticisi savunucusu bizdik, grup çalışması yapmayı öğrendik.”(E,24)

“Hemşireye sadece hastanede değil insanın olduğu her yerde; okul, iş yeri gibi birçok alanda ihtiyaç olduğunu, hemşirenin eğitici ve araştırmacı rolünün neleri başarabileceğini gösterdi.”(E,24)

“Bizim rolümüzün sadece hastanede olmadığını, insanın olduğu her yerde bize, bilgimize, merhametimize, vicdanımıza ihtiyaç olduğunu öğrendim.”(E,23)

“Hemşirenin eğitici ve danışman rolünün ne kadar güçlü olduğu kavradım.” (K,24)

“Hemşirenin sadece sağlık konuları değil toplumsal sorunlardan da sorumlu olması gerektiği...”(K,24)

TARTIŞMA

Araştırmada, öğrenci hemşirelerin Hemşirelikte Öğretim dersi kapsamında yürütülen THEÖ uygulaması hakkındaki görüşleri incelenmiştir.

Öğrencilerin THEÖ ile kazandıkları beceriler; iletişim becerisini geliştirme, klinik dışındaki hemşirelik girişimlerini keşfetme, araştırmacı ve sorgulayıcı tutum kazanma ve toplumsal sorunlar hakkında farkındalık kazanma temaları altında değerlendirilmiştir. (Tablo 1) Öğretmen adayları ile yapılan çalışmalarda öğretmen adaylarının topluma hizmet ederek öğrenme ile kişisel olarak gelişim gösterdikleri ve toplumsal duyarlılık kazandıkları, topluma hizmet ederek öğrenme sürecinde birçok toplumsal sorunla yüzleştiği, bu sorunlara yönelik birçok proje geliştirdiği ve çoğunlukla olumlu deneyimler kazandığı belirlenmiştir (Arcagök & Şahin 2013; Küçükoglu ve ark.,2016). Öğrenci hemşireler, THEÖ ile öğretmen adayları ile benzer deneyimler kazansa da onlardan farklı olarak kendi mesleklerine ve sağlık

hizmetlerine ilişkin farkındalık kazanmışlardır. Örneğin birçok öğrenci, hemşirelik mesleğinin klinik dışındaki önemini ve koruyucu sağlık hizmetlerinin önemini fark ettiğini belirten ifadelerde bulunmuştur.

Son yıllarda Sağlık Bakanlığı bütçesinden en büyük pay tedavi edici hizmetlere ayrılmakta olup, koruyucu hizmetler için 2019 yılında genel bütçeden kişi başi 12.53 TL ayrılmıştır (TTB, 2019). Sağlık hizmetlerinin daha çok tedavi edici düzeyde örgütlenmesi; öğrenci hemşirelerin lisans eğitimi boyunca tedavi edici hizmet vermek üzere eğitilmesi ve uygulama yapmasına ve koruyucu sağlık hizmetlerinin aksamasına yol açabilir. Bu araştırmada öğrencilerin THEÖ uygulaması ile birlikte klinikten farklı olarak uyguladıkları hemşirelik girişimleri; koruyucu sağlık uygulaması yapma, sağlığın sürdürülmesini sağlama, hemşirenin toplumsal sorunları çözebilme becerisini fark etme temaları altında değerlendirilmiştir (Tablo 1). Öğrenciler, THEÖ ile klinikten farklı olarak tedavi dışında girişimler yaptığını, sağlığı etkileyen sağlık dışındaki sorunları saptayıp çözmeye imkânı bulduklarını, koruyucu sağlık taramaları yaptıklarını, eğitimin sonucunda sadece bireysel değil toplumsal sonuçlar da aldığını, bireye değil topluma eğitim ve danışmanlık verdiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrenciler THEÖ uygulaması sırasında en çok sözcü, iletişim ve eşgüdüm sağlayıcı, eğitici, araştırıcı ve danışman rollerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler THEÖ ile verilen eğitimin devamını takip etme olanağı bulunduğunu, eğitimin amacına ulaşıp ulaşmadığı gözlemleyebildiklerini ifade etmiştir. Öğrenci hemşireler, THEÖ ile koruyucu hizmetlerle ilgili deneyim kazanmış, sadece hastalara değil sağlıklı bireye de bakım verme becerisi kazanmıştır. Ayrıca öğrencilerin sığınmacı çocukları değerlendirme şansı bulunduğunu, sığınmacıların sorunlarını gözleme imkânı bulunduğunu ifade etmesi, ülkemizdeki sığınmacı sayısının ve sağlık gereksinimlerinin giderek artıyor olduğu düşünöldüğünde, önemli bir kazanımdır. Hemşirelerin kültürler arası bakım verebilmesi için yeni stratejiler, eğitim programları ve yöntemleri düzenlenmesi önerilmektedir (Bayık-Temel, 2008). Son yıllarda artan göçler nedeniyle Türkiye’de farklı etnik ve dini kökene sahip sığınmacıların artması, hemşirelerin kültürler arası bakım vermesini gerektirebilir.

Karaöz’e göre hemşireler, kendi uygulamalarına yön vererek topluma nitelikli hizmet sunmak için politik etkinliklerini artırmalıdır (Karaöz, 2004). Araştırmada öğrencilerin THEÖ ile toplumsal duyarlılık kazandıkları, ülkedeki mevcut sosyopolitik durum hakkında gözlem yaptıkları ve bu konuda görüş bildirdikleri belirlenmiştir. Ayrıca kurumlar arası işbirliği yaptıkları, kurum yöneticileriyle görüştikleri ve hemşirelik mesleğinin toplumu etkilemedeki gücünü fark ettiklerine dair ifadelerde bulunmuşlardır. Öğrencilerin kurum yöneticileri ile işbirliği yapması ve kalabalık mekânlarda günlük hayatın içinde etkinliklerde bulunması, hemşirelerin toplumdaki görünürlüğünü artırabilir, hemşirelerin savunucu ve sözcü rolünü kullanmasıyla toplumun sağlık düzeyini olumlu etkileyebilir. Ayrıca öğrenci hemşirelerin toplumun sorunlarını fark etmesi, çözüm üretmesi, çözümü kurum yetkilileriyle paylaşması, yönetsel düzeyde ortaya çıkan sorunları çözmeye çalışması onlara politik bir güç de sağlayabilir. Öğrenci hemşirenin THEÖ kapsamında kentteki kurum yöneticileriyle görüşerek toplumun savunuculuğunu yapması ve gerçekleştirebildiklerini görmesi, hemşirenin politik gücünü fark etmesini sağlayabilir. Politik gücün, öğrencilik döneminde deneyimlenmesi, ileride hemşirelik mesleğinin politik gücünü olumlu yönde etkileyecektir.

Sağlık sisteminde meydana gelen değişimlere yanıt verebilmek için hemşirelerin eleştirel düşünme, problem çözmeye becerilerini geliştirmesi, bilgilerini sürekli güncellemeleri ve özerkliklerini güçlendirmeleri ve karar verme becerilerini güçlendirmeleri önemlidir (Azak & Taşçı 2009; Karaöz, 2000). Araştırmada öğrenciler, THEÖ ile problem çözmeye becerisi kazandığını, sorgulayıcı tutumunun geliştiği, eğitim konusu hakkında araştırma yaptığını ve uygulama boyunca bilmediklerini öğrenme halinde olduğunu ve THEÖ uygulaması ile

hemşire olarak bakım ve eğitim hakkında tek başına karar verebilme fırsatı bulunduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte yapılan çalışmalarda değişen sağlık sorunları ve bakım sistemine yanıt verebilmek için hemşirelik eğitiminde problemi fark etme becerisi ve çözme isteğini geliştirecek tekniklerin kullanılması (Abaan & Altıntoprak 2005) ve öğrenci hemşirelerin öğrenme-öğretme sürecine katılması, araştırma yapması ve öğrenilen bilgiyi sorgulama becerisini geliştirmesi önerilmiştir (Kaya & Akçin 2002). Bu çalışmada öğrenciler, THEÖ ile iyi bir eğitim vermek için araştırma yapmaya yöneldiğini, sorgulayıcı tutumunu geliştirdiğini ve problem çözme sürecini kullanarak toplumsal sorunlar için çözüm ürettiğini ifade etmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmada öğrencilerin THEÖ ile toplumsal duyarlılık kazanma, koruyucu sağlık uygulamaları yapma, sağlıklı bireye bakım verme, hemşirenin klinik dışında yapabileceklerini fark etme ve kurumlar arası işbirliği yapma konusunda deneyim kazandıkları belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda hemşirelik lisans eğitiminde THEÖ uygulamalarının, öğrencinin sahip olduğu teorik bilgi göz önüne alınıp iyi bir planlama ve danışmanlıkla uygulanması önerilir.

Not:

¹İlgili haber için; <https://www.kirsehirarenagazetesi.com/kaeu-hemsirelik-bolumu-ogrencileri-ornek-oldu.html>

KAYNAKLAR

- Abaan, S., Altıntoprak, A. (2005). Hemşirelerde problem çözme becerileri: Öz değerlendirme sonuçlarının analizi. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 12, 62-76.
- Arcagök, S., Şahin, Ç. (2013). Öğretim elemanları ve sınıf öğretmeni adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersine ilişkin görüşleri. OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 32, 21-54.
- Atasoy, I., Sütü temiz, N. (2014). Bir grup hemşirelik son sınıf öğrencisinin hemşirelik eğitimi ile ilgili görüşleri. F.N.Hem.Derg, 22, 94-104.
- Azak, A., Taşçı, S. (2009). Klinik karar verme ve hemşirelik. Türkiye Klinikleri J Med Ethics, 17, 176-183.
- Bayık-Temel, A. (2008). Kültürlerarası (çok kültürlü) hemşirelik eğitimi. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 11, 92-101.
- Berman, S. (2006). Service Learning: A guide to planning, implementing, and assessing student Project: Corwin Press.
- Biröl, L. (2016). Hemşirelik süreci, ilke, süreç ve yöntemleri: İmaj matbaacılık.
- Hemşirelik Yönetmeliği (2010). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=7.5.13830&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=hem%C5%9Firelik%20y>
- Hemşirelik Ulusal Çekirdek Eğitim Programı (HUÇEP)(2014) Erişim adresi: <http://www.hemed.org.tr/images/stories/hucep-2014-pdf.pdf>
- Karaöz, S. (2000). Cerrahi hemşireliği ve etik. C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 4, 1-8.
- Karaöz, S. (2004). Hemşirenin politik gücü. C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 8, 30-36.

- Kaya, H., Akçin, E. (2002). Öğrenme biçemleri/stilleri ve hemşirelik eğitimi. C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 6, 31-35.
- Küçüköğlü, A., Ozan, C., Taşgın, A. (2016). Topluma hizmet uygulamaları dersi sürecinin yansıtıcı günlükler yoluyla incelenmesi. İlköğretim Online, 15, 787-803.
- Kümbetoğlü, B. (2012). Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma: Bağlam Yayıncılık.
- Türk Tabipleri Birliği (2019). TTB'nin 2019 Yılı Bütçe Değerlendirmesi. Erişim adresi: https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=b3f8d0a6-0433-11e9-afdc-3ccd512ef234
- Yükseköğretim Kurumu (2007). Eğitim Fakültelerinde Uygulanacak Yeni Eğitim Programları Hakkında Açıklama. Erişim adresi: https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Ogretmen-Yetistirme/1-aciklama_programlar.pdf

Türkiye’de Halk Sağlığı Hemşireliği Alanında Yapılan Doktora Tezlerinin Değerlendirilmesi*

Evaluating the Doctoral Theses in the Field of Public Health Nursing in Turkey

 Prof. Dr. Zuhal BAHAR¹

 Dr. Öğr. Üyesi Nihal Gördes AYDOĞDU²

 Dr. Öğr. Üyesi Dilay AÇIL³

 Arş. Gör. Dr. Burcu CENGİZ²

 Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ÇALOĞLU⁴

 ** Öğr. Gör. Dr. Kübra Pınar GÜRKAN²

¹Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği, İstanbul, Türkiye

²Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği, İzmir, Türkiye

³Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği, Manisa, Türkiye

⁴Ankara Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği, Ankara, Türkiye

Öz

Giriş: Bu araştırma Türkiye’de halk sağlığı hemşireliği alanında yapılan doktora tezlerinin özelliklerinin değerlendirilmesi amacı ile yapılmıştır.

Yöntem: Retrospektif tanımlayıcı olarak yapılan çalışmada; tezlere Türkiye Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) “Ulusal Tez Merkezi” veri tabanı taranarak ulaşılmıştır. Araştırmada 1977-2019 yılları arasında halk sağlığı hemşireliği alanında yapılmış ve tam metnine ulaşılabilen doktora tezleri taranmıştır. Tezler anket formu ile değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 21.0 programı kullanılarak sayı ve yüzdeler oranları değerlendirilmiştir.

Bulgular: Bu çalışmada tam metnine ulaşılan 129 doktora tezi incelenmiştir. İncelenen tezlerin %59.7’sinin 2011 yılı ve sonrasında yapıldığı saptanmıştır. Tezlerin % 47.3’ünün örneklem grubunu yetişkin bireylerin oluşturduğu, çalışmaların %80.6’sının tek aşamalı kantitatif olduğu bulunmuştur. Tezlerin %18.6’sının konusu sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının ele alındığı ve %51.2’sinde model kullanıldığı ve %74.4’ünün bir dergide yayınlandığı saptanmıştır.

Sonuç: Halk sağlığı hemşireliği alanında yapılan doktora tez çalışmalarının özellikle 2011 yılından itibaren artış göstermekte olduğu, tez konularının fazla çeşitlilik göstermediği ve daha çok sağlığı geliştirme konularına ağırlık verildiği belirlenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçların halk sağlığı hemşireliği alanında gelecekte yapılacak tezlere ışık tutacağı umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Halk sağlığı hemşireliği, doktora, tez

* Geliş Tarihi: 19.02.2019 / Kabul Tarihi:18.04.2020

** Sorumlu Yazar e- mail: kubra_gurkan@yahoo.com

Abstract

Introduction: This study was conducted to evaluate the features of doctoral theses in the field of public health nursing in Turkey.

Method: In this retrospective and descriptive study, the theses were reached by scanning the “National Thesis Center”, which is a website of the Turkish Higher Education Institution. In the study, full texts of doctoral theses in the field of public health nursing were scanned. The theses were evaluated via a questionnaire. The data were evaluated by using the SPSS 21.0 software via numbers and percentages.

Results: The full texts of 129 doctoral theses were investigated. The study found that 59.7% of the theses in the field were conducted in 2011 and after. In 47.3% of the theses, the sample group consists of adult individuals and 80.6% of the studies were is a one-step quantitative and the subject of 18.6% is health promotion behaviors. Models were used by 51.2% of the theses and 74.4% were published in a journal.

Conclusion: It has been determined that doctoral thesis studies in the field of public health nursing have been increasing especially since 2011, thesis topics did not show much variation and often health promotion issues were emphasized. It is thought that the results obtained from the research will be guide on future theses in the field of public health nursing

Key Words: Public health nursing, doctorate, thesi

GİRİŞ

Lisansüstü eğitim; bilginin üretilmesi, bilim insanı yetiştirilmesi ve bilimsel politikaların belirlenerek yürürlüğe konulmasında temel eğitim basamağıdır (Karadağ & Özdemir 2017; Karaman & Bakırcı 2010). Ülkelerde akademisyenlik için doktora öğrenimi ön şartlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bundan dolayı doktora öğrenimi bilimin ilerlemesi ve yükseköğretimdeki kaliteli eğitim açısından çok önemlidir (Özmen & Güç 2013).

Ülkemizde doktora eğitim programı olarak “Kuzey Amerika” modeli benimsenmektedir. Bu programda öğrenciler çok sayıda ders almakta ve ders bitiminde de yeterlilik sınavına tabi tutulmaktadırlar. Sınavı başarı ile tamamlayan öğrenciler bir öğretim üyesinin rehberliğinde tez hazırlamakta ve bu tez bir komite tarafından izlenmektedir (Arslan, 2005; Özaydın, 2002; Yavuz, 2004). Doktora tezi, öğrencinin bağımsız, özgün ve bilimsel bir araştırmayı gerçekleştirme ve başkalarının yaptığı çalışmalarını eleştirel olarak analiz etme becerilerini kazanıp kazanmadığının değerlendirilmesinde kullanılan temel öğedir.

Türkiye’de doktora eğitiminde standardizasyonun sağlanmasında YÖK’ün belirlediği kriterlerin yanı sıra üniversitelerin de kendine özgü kriterleri bulunmaktadır. Ayrıca eğitimde standardizasyonu sağlamak adına ülkeler ORPHEUS (organization of PhD education in biomedicine and health sciences in the european system) etiketi alma çalışmalarına girmektedir. ORPHEUS, doktora eğitim programlarında en iyi uygulamaları geliştirme ve yayma konusunda çalışan bir yükseköğretim kurumları ağıdır. ORPHEUS’a üye üniversiteler doktora programlarında ORPHEUS standartlarına göre iyileştirmeler yapmaktadır. (Bahar & Aydoğdu 2019). Türkiye’de ORPHEUS’a üye üniversiteler arasında; Dokuz Eylül Üniversitesi, Koç Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Celal Bayar Üniversitesi, Acıbadem Üniversitesi ve Bezmialem Vakıf Üniversitesi bulunmaktadır (ORPHEUS, 2015). ORPHEUS’a üye olan üniversitelerin tüm bölümleri bu kriterlere uygun olarak doktora tezlerini yürütmektedir.

Doktora eğitimi, öğrencileri araştırma ve teori geliştirme yoluyla hemşirelik bilgisinin ve hemşirelik biliminin geliştirmesine katkıda bulunmaya hazırlamaktadır (Yavuz, 2004). Bu bağlamda doktora programlarının en önemli amacı, mesleki bilgiye katkı sağlayacak araştırma yapabilmek için gerekli becerilere sahip ve araştırma yapmaya yönelmiş bilim insanları yetiştirmektir. Doktora eğitiminin bir diğer hedefi de hemşirelik eğitimi veren okullarda öğretim üyesi pozisyonu ile uygulama ve yönetimde liderlik pozisyonlarını üstlenecek hemşireler yetiştirmektir (Shores, 1986). Bu amaçlar doğrultusunda doktora eğitim programlarında yetişecek öğrencilerin sağlık bakımında liderlik yapabilecek, geniş bilgi birikimi ve becerileri sahip olması gerekmektedir (Kim ve ark., 2010).

Tez araştırmacının akademik gelişim sürecindeki ilk orijinal çalışması olması nedeniyle oldukça önemlidir. Yapılan tezler hemşireliğin bilimsel bilgi temeline büyük katkı sağlamaktadır (Arslan ve ark., 2010). Öğrenci tez hazırlama sürecinde araştırma sürecini öğrenmekte, alanında uzman kişilerle bilimsel bilgisini arttırmakta ve araştırma süreci ile ilgili bilgisini geliştirmektedir (Robinson ve Dracup, 2008). Bu nedenle tamamlanan doktora tezlerinin özelliklerinin incelenmesi kanıt temelli hemşireliğin gelişimine katkı sağlayacaktır. Hemşirelik disiplinlerinden biri olan halk sağlığı hemşireliğinde yıllardır araştırmalar yapılmaktadır. Fakat yapılan bu araştırmaların ihtiyaçları karşılayıp karşılamadığı, çalışmaların niteliğinin nasıl olduğunun bilinmesi son derece önemlidir. Bu soruların yanıtlarının bulunması gelecekte yapılan araştırmalar ve planlamalar için bir yol gösterici niteliğindedir. Halk Sağlığı Hemşireliği alanında yapılan tezlerin değerlendirilmesi bu nedenle önemlidir. Bu çalışma ile Türkiye’de halk sağlığı hemşireliği alanında yapılan doktora tezlerinin özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmadan elde edilecek

sonuçların, Türkiye’de halk sağlığı hemşireliği alanında yapılmış doktora tezlerinin mevcut durumu hakkında bilgi vereceği ve bu alanda gelecekte yürütülecek çalışmalara da yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Türü:

Retrospektif tanımlayıcı tipteki literatür araştırmasında, Türkiye’de halk sağlığı hemşireliği alanında yürütülen ve Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Yayın Dokümantasyon Daire Başkanlığı tez merkezi veri tabanında arşivlenen doktora tezlerinin özellikleri değerlendirilmiştir.

Araştırma Yeri ve Zamanı:

Araştırma, Yüksek Öğretim Kurulu Yayın Dokümantasyon Daire Başkanlığı tez merkezi veri tabanında (<http://tez2.yok.gov.tr>) 11 Eylül 2019 tarihinde erişime izin verilen tezlerle yapılmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi:

Türkiye’de 109’u devlet üniversitesi, 76’sı vakıf üniversitesinde olmak üzere toplam 189 Sağlık Bilimleri Enstitüsü bulunmaktadır. Bu enstitülerde 791 doktora programı yürütülmektedir. Hemşirelik doktora programı bulunan 32 üniversiteden 2016 yılına kadar toplam 972 öğrenci mezun olmuştur (Yükseköğretim Kurumu [YÖK], 2018).

Araştırmanın evrenini, Yüksek Öğretim Kurulu Yayın Dokümantasyon Daire Başkanlığı tez merkezi veri tabanında (<http://tez2.yok.gov.tr>) halk sağlığı hemşireliği alanında arşivlenen doktora tezleri oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçimine gidilmeyerek evrenin tamamına ulaşılması hedeflenmiş ve bu kapsamda araştırma veri taramasının yapıldığı 1977-2019 tarihleri arasında 129 tez örnekleme oluşturmuştur. YÖK ulusal tez merkezi taramaları anabilim dalı ve bilim dalı sekmesine “Halk Sağlığı Hemşireliği” ve/veya “Hemşirelik” anahtar kelimeleri girilerek yapılmıştır. YÖK ulusal tez merkezi detaylı tarama sayfası şekil 1’de, elde edilen tarama sonuçları ise tablo 1’de sunulmuştur. Anahtar kelimelere göre yapılan her bir tarama sonrası elde edilen sonuçlar tekrarlayan tezler açısından kontrol edilmiş, böylelikle incelenen tezlerde olası bir duplikasyon önlenmiştir.

Tablo 1: Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Tarama Sonuçları

Anahtar Kelimeler		Toplam tez sayısı	İzinli tez sayısı ^a	İncelenen tez sayısı ^b
Anabilim Dalı	Bilim Dalı			
Halk Sağlığı Hemşireliği	-	112	89	89
-	Halk Sağlığı Hemşireliği	28	18	18
Halk Sağlığı Hemşireliği	Halk Sağlığı Hemşireliği	4	3	3
Hemşirelik	Halk Sağlığı Hemşireliği	19	11	11
Hemşirelik	-	307	196	8 ^c
-	Hemşirelik	29	18	- ^c
Toplam				129

^aTez tarama tarihi 28.07.2018’ dir. ^bTekrarlayan tezler çıkarılmıştır. ^cHalk Sağlığı Hemşireliği alanında yapılan tezler araştırmacının özgeçmişini incelenerek belirlenmiş ve duplike olmayanlar incelemeye alınmıştır.

Veri Toplama Araçları:

Veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından hazırlanan; tezin yapıldığı üniversite, bitirme yılı, çalışılan konu, örneklem grubu, kullanılan model, araştırma tipi, tezin proje olarak kabul edilme durumu, hangi projeden destek aldığı ve yayınlanma durumu gibi tezi tanıtıcı toplam 14 sorudan oluşmaktadır.

Verilerin Değerlendirilmesi:

Verilerin toplanmasının birinci aşamasında, örneklem grubunda yer alan doktora tezleri (erişim izni olan) YÖK Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı'nın web sitesinden pdf formatında bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Araştırmada etik boyutu açısından tezlerin yazar ve kurum bilgisi referans gösterilmemiş olup, tezler sıra numarasına göre kayıt edilmiştir. İkinci aşamada ise, bilgisayar ortamına aktarılan tezler araştırmacılar tarafından oluşturulan soru formu doğrultusunda sıra numarasına göre kronolojik sırayla incelenmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 21.0 paket programı ile tanımlayıcı istatistiksel yöntemler (sayı, yüzde) kullanılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılığı

Araştırma veri taramasının yapıldığı tarihte YÖK veri tabanında erişim izni olmayan tez çalışmaları araştırma kapsamına alınamamıştır. Bu durum araştırmanın sınırlılığı olarak kabul edilebilir.

BULGULAR

Araştırmada halk sağlığı hemşireliği alanında yapılan ve YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde tam metin erişimi olan toplam 129 doktora tezine ulaşılmıştır.

Tablo 2'de halk sağlığı hemşireliği alanında yapılan doktora tezlerinin tanıtıcı özellikleri verilmiştir.

Tablo 2: Halk sağlığı hemşireliği alanında yapılan doktora tezlerinin tanıtıcı özellikleri

Tanıtıcı Özellikler	n	%
Tezin yapıldığı yıllar		
2010 yılı ve öncesi	52	40.3
2011 yılı ve sonrası	77	59.7
Üniversite		
Hacettepe Üniversitesi	24	18.6
Ege Üniversitesi	23	17.8
Atatürk Üniversitesi	20	15.5
İstanbul Üniversitesi	17	13.2
Erciyes Üniversitesi	14	10.9
Marmara Üniversitesi	12	9.3
Dokuz Eylül Üniversitesi	6	4.7
GATA	5	3.9
Diğer	8	6.3

Danışmanın ünvanı		
<i>Prof.Dr.</i>	80	62.0
<i>Doç.Dr.</i>	32	24.8
<i>Dr.Öğretim Üyesi</i>	17	13.2
Danışmanın uzmanlık alanı		
<i>Halk sağlığı hemşireliği</i>	122	94.6
<i>Diğer</i>	7	5.4
Araştırmacının ünvanı		
<i>Akademisyen</i>	98	76.0
<i>Hemşire</i>	14	10.9
<i>Ulaşılamadı</i>	17	13.2

Tezlerin yarısından fazlası (%59.7) 2011 yılı ve sonrasında yapıldığı, en çok halk sağlığı hemşireliği tezinin Hacettepe Üniversitesi'nde (%18.6) hazırlandığı belirlenmiştir. Tez danışmanlarının büyük çoğunluğunun (%94.6) uzmanlık alanı halk sağlığı hemşireliği olup; yarısından çoğunun (%62.0) ünvanının profesör olduğu belirlenmiştir. Tez yazarlarının unvanları incelendiğinde %76'sının akademisyen olduğu görülmekle birlikte %13.2'sinin unvanına ulaşamamıştır.

Tablo 3'de halk sağlığı hemşireliği alanında yapılan doktora tezlerinin örneklem özellikleri verilmiştir

Tablo 3: Halk sağlığı hemşireliği alanında yapılan doktora tezlerinin örneklem özellikleri

Örneklem özellikleri	n	%
Çalışılan örneklem özelliği		
<i>Yetişkin Bireyler (hasta/sağlıklı)</i>	61	47.3
<i>Çocuk ve adölesanlar</i>	36	27.9
<i>Yaşlılar</i>	13	10.1
<i>Sağlık çalışanları</i>	9	7.0
<i>Bakım vericiler</i>	8	6.2
<i>Gebeler</i>	2	1.5

Tezlerin çoğunluğu yetişkin bireyler üzerinde yapılmış olup (%47.3) bunu sırayla çocuk ve adölesanlar (%27.9), yaşlılar (%10.1), sağlık çalışanları (%7), bakım vericiler (%6.1) izlediği, en az çalışılan grubun ise gebeler (%1.5) olduğu saptanmıştır.

Tablo 4'de doktora tezlerine ait yöntemsel özelliklerin dağılımı yer almaktadır.

Tablo 4: Halk sağlığı hemşireliği alanında yapılan doktora tezlerinin yöntemsel özellikleri

Yöntemsel özellikler	n	%
Tezin konusu		
<i>Sağlıklı yaşam biçimi davranışı</i>	24	18.6
<i>Kronik hastalık yönetimi</i>	15	11.6
<i>Erken tanı ve taramalar</i>	14	10.8
<i>Kadın sağlığı sorunları</i>	11	8.5
<i>Okul sağlığı sorunları</i>	10	7.7
<i>Evde bakım</i>	9	6.9
<i>Sigara bırakma</i>	8	6.2
<i>Hemşirelerin mesleki rolleri</i>	7	5.4
<i>Yaşam kalitesi</i>	7	5.4
<i>Bakım verici sorunları</i>	6	4.6
<i>İş ve işçi sağlığı sorunları</i>	5	3.8
<i>Cinsellik</i>	3	2.3
<i>Göç</i>	2	1.5
<i>Bulaşıcı hastalıklar</i>	2	1.5
<i>Çocuk istismarı</i>	2	1.5
<i>Afet</i>	1	0.8
<i>Prevalans</i>	1	0.7
<i>Bağışıklama</i>	1	0.7
<i>Ev kazaları</i>	1	0.7
Tezin türü		
<i>Tek aşamalı Kalitatif</i>	5	3.9
<i>Tek aşamalı Kantitatif</i>	104	80.6
<i>Çok aşamalı</i>	20	15.5
Kullanılan veri toplama araçları		
<i>Soru formu ve ölçek</i>	106	82.2
<i>Soru formu</i>	17	13.2
<i>Diğer</i>	6	4.6
Model Kullanımı		
<i>Var</i>	66	51.2
<i>Yok</i>	63	48.8
Tezlerde kullanılan model/teoriler		
<i>Sağlık İnanç Modeli</i>	15	22.7
<i>Transteorik Model</i>	9	13.6
<i>Sağlığı Geliştirme Modeli</i>	9	13.6
<i>Sosyal Bilişsel Teori</i>	5	7.6
<i>Teoriler Üstü Model</i>	5	7.6
<i>Roy Adaptasyon Modeli</i>	4	6.1
<i>Orem Öz Bakım Modeli</i>	3	4.5

<i>Neuman Sistemler Modeli</i>	3	4.5
<i>DSÖ Düşme Önleme Modeli</i>	2	3.0
<i>Diğer (Planlı Davranış Teorisi, Bilişsel Ahlak Gelişimi Teorisi, Eleştirel Düşünme Teorisi, Framingham Risk Modeli, Koruyucu Sağlık Modeli, Ekolojik Model, Bakım Verici Yük Modeli, Davranış İmaj Modeli, Watson İnsan Bakım Modeli, İhtiyaca Dayalı Yaşam Kalitesi Modeli)</i>	11	16.5
Projelendirilme durumu		
<i>Evet</i>	29	22.5
<i>Hayır</i>	100	77.5
Proje fon kaynağı		
<i>Üniversite</i>	26	89.7
<i>Üniversite dışı</i>	3	10.3
Yayınlanma Durumu (2016 ve öncesinde basılan tezler)		
<i>Yayınlanmış</i>	96	76.2
<i>Yayınlanmamış</i>	30	23.8
Yayınlandığı dergilerin indeks türü		
<i>SSCI, SCI, SCI- Expanded kapsamındaki dergiler</i>	51	39.5
<i>Uluslararası alan indeksleri tarafından taranan dergiler</i>	20	15.5
<i>Uluslararası hakemli dergiler</i>	3	2.3
<i>ULAKBİM ulusal veri tabanında taranan dergiler</i>	5	3.9
<i>Ulusal hakemli dergiler</i>	16	12.4
<i>Hakemli olmayan dergiler</i>	1	.8

Yapılan tezler konu dağılımı açısından incelendiğinde en sık “sağlıklı yaşam biçimi davranışı (%18.6)” konusunun araştırıldığı görülmektedir. Tezlerin büyük çoğunluğu tek aşamalı kantitatif yöntem (%80.6) kullanılarak yapılmıştır. Tezlerin çoğunda veri toplama aracı olarak soru formu ve ölçeğin birlikte (%82.2) kullanıldığı saptanmıştır. Tezlerin %51.2’sinde model/teori kullanılmış olup, en sık kullanılan model “Sağlık İnanç Modeli” (%22.7)’dir. Tezlerin %22.5’i proje olarak kabul edilmiş olup, bu projelerin %89.7’si üniversitelerin bilimsel araştırma projeleri tarafından desteklenmiştir. İncelenen tezlerin %76.2’sinin bir dergide yayınlanmış olduğu; yayınlananların %39.5’inin SCI, SCI-E, SSCI kapsamındaki dergilerde yayınlandığı bulunmuştur (Tablo 4).

TARTIŞMA

Bu çalışmada halk sağlığı hemşireliği alanında hazırlanmış 129 doktora tezi incelenmiştir. Hemşirelikte yapılan doktora tezleri 2011 yılından (%59.7) sonra artış göstermektedir. Bu sonuç Öncel ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan çalışma ile paralellik göstermektedir. Hemşirelikte doktora eğitimi başlangıçta tek hemşirelik programı olarak yürütülürken, 1998 yılından itibaren Hemşirelik anabilim dalı sekiz alt bilim dalına ayrılmıştır (Hemşirelik Esasları, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği, Dâhiliye Hastalıkları Hemşireliği, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği, Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği, Halk Sağlığı Hemşireliği, Hemşirelikte Yönetim). Hemşirelikte doktora programı 2001 yılından itibaren 6 Hemşirelik Yüksek Okulu'nda açılmıştır ve sayı artarak devam etmiştir (Yavuz, 2004). Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde de, bu sonuca paralel olarak yıllar içerisinde tamamlanan doktora tez sayısının da arttığı görülmektedir.

Türkiye'de Yükseköğretimde hemşirelikte doktora eğitimi 1972 yılında Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'nda başlamıştır. Ülkemizde Üniversite bünyesinde mevcut Sağlık Bilimleri Enstitüsü sayıları; devlet üniversitelerinde 60, vakıf üniversitelerinde 23'tür ve sağlık bilimleri enstitülerine bağlı 714 doktora programı yürütülmektedir. Türkiye'de halk sağlığı hemşireliği alanında 30 üniversitede doktora programı bulunmaktadır (Kocaman ve Aslan Yürümezoğlu, 2015). Doktora tezlerinin daha çok büyük illerde ve köklü üniversitelerde yürütüldüğü görülmüştür. Bunun fakültelerde görevli akademisyen sayısı ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Tez danışmanlarının büyük çoğunluğunun (%94.6) uzmanlık alanı halk sağlığı hemşireliği alanında olup; yarısından çoğunun (%62.0) ünvanı profesördür. Tez danışmanlarının büyük çoğunluğunun halk sağlığı hemşireliği anabilim dalından olması tezin niteliğini ve doktora eğitimi kalitesi bakımından oldukça önemli bir bulgudur. Tel ve Sabuncuoğulları'nın (2014) psikiyatri hemşireliği alanındaki doktora tezlerini inceledikleri çalışmalarında da tez danışmanlarının %88.5'inin psikiyatri hemşireliği alanında olduğu saptanmıştır. Tez danışmanının farklı bir anabilim dalından olması çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Aslan ve arkadaşlarının 2010 yılında yaptıkları çalışmalarında katılımcıların %20'si danışmanlarının farklı bir hemşirelik anabilim dalından olmasını güçlük olarak ifade etmişlerdir. Hemşirelik literatüründe, araştırma danışmanlığı bilimselliği artırıcı bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Nelson & Sacks 2007). Doktora eğitiminin daha üst düzey ve önemli bir eğitim basamağı olması nedeniyle tez danışmanının profesör olması tezin kalitesini arttırmaktadır.

Tez yazarlarının ünvanları incelendiğinde %76'sının akademisyen olduğu görülmektedir. Çalışmamızın bulgularına benzer olarak; Arslan ve arkadaşlarının (2010) yaptıkları çalışmada doktora tezi yapanların %91.4'ünün araştırma görevlisi ya da eğitimci olduğu bulunmuştur. Türkiye'de, Amerika ve İngiltere'de olduğu gibi Hemşirelik doktora programında klinik ve akademik (PhD) ayrımı bulunmamaktadır. Bu nedenle hemşireler lisansüstü eğitime başladıklarında ya da süreç içinde araştırmalarını daha kolay yapabilmek için üniversitelerde akademisyen olmayı tercih ettikleri düşünülmektedir. Doktoraya hazırlanan hemşirelerin çoğu akademik alanda iş aramaktadırlar (Kim ve ark., 2010). Akdemir ve arkadaşlarının 2011 yılında yaptıkları çalışmada, üniversitelerde çalışan öğretim elemanı sayısının yetersiz olduğu ve üniversiteler arasındaki dağılımın eşit olmadığı tespit edilmiştir. Doktora eğitiminin bir amacı da üniversitelerde çalışacak öğretim elemanlarının yetiştirilmesidir. Doktora eğitimini tamamlayan hemşirelerin akademisyen olarak üniversitelerde çalışmayı tercih etmeleri nedeniyle öğretim elemanı eksikliğinin de azaldığı düşünülmektedir.

Tezlerin örneklemini incelendiğinde yarısına yakınına yetişkin bireyler (hasta/sağlıklı) diğer yarısını ise çocuk ve adölesanlar, yaşılar, bakım vericiler, sağlık çalışanları ve gebeler oluşturmaktadır. Türkiye’de yayınlanan bir hemşirelik dergisinde yayınlanan araştırmaların örnekleminin incelendiği bir çalışmada örnekleme olarak en çok hemşirelik öğrencilerinin olduğu bunu sırasıyla sağlıklı kadınlar, hastalar ve hemşirelerin takip ettiği bulunmuştur (Ünsal & Sökmen 2011). Halk sağlığı hemşireliğinin kapsamının geniş olması nedeniyle tezlerin örnekleme popülasyonunun çok çeşitli gruplardan olması beklenen bir sonuçtur.

Bu çalışmada tezler konularına göre incelendiğinde ilk olarak sağlıklı yaşam biçimi davranışları, daha sonra kronik hastalık yönetiminin tercih edildiği görölmektedir. Arslan ve arkadaşlarının (2010) hemşirelik doktora tezlerini inceledikleri çalışmasında tez konu alanları klinik uygulama, sağlıklı birey/aile eğitimi, hemşire eğitimi öncelikli olarak yer almıştır. Ardahan & Özsoy’un (2015) alışmasında ise daha çok hastaların bilgi düzeylerinin incelendiği saptanmıştır. Bu sonuç halk sağlığı hemşireliği tezlerinde sağlıklı yaşam biçimi davranışları konularının öncelikli olarak ele alındığını göstermektedir. Tez konuları genelde araştırmacının ilgi alanı ve ülkedeki sağlık dinamikleri ile paralellik göstermektedir. Bu çalışmanın bulgularına göre, halk sağlığı hemşireliği alanında işçi sağlığı, sokak çocukları, sağlık politikaları, eşitmezlikler, yoksulluk, afetler, kazalar, bağımlılık, cinsel sağlık gibi konuların doktora tez konusu olarak daha az ele alındığı dikkat çekicidir.

Çalışmada tezlerin büyük çoğunluğu tek aşamalı kantitatif olarak tasarlanmışken, çok küçük bir kısmı tek aşamalı kalitatifdir. Bu bulgu literatür tarafından desteklenmektedir. Arslan ve arkadaşları (2010) Türkiye’deki hemşirelik çalışmalarının yarıya yakınına deneysel ya da yarı deneysel, Öncel ve arkadaşları (2017) halk sağlığı hemşireliği doktora tezlerinin %22.8’nin deneysel, %46.3’ünün yarı deneysel olduğunu belirtirken, Lee ve arkadaşları (2012) ise hemşirelik alanındaki doktora tezlerinin yarısının deneysel olduğunu belirtmiştir. Bunun nedeninin, niceliksel araştırmaların daha fazla kabul görmesi ve hemşirelerin nicel veriler ile daha rahat çalışmalarının yanı sıra nitel verilerin açıklanmasının zorluğu olarak düşünölmektedir.

Doktora tezlerinin %82.2’sinin veri toplama aracı olarak hem ölçek hem soru formu kullanıldığı bulunmuştur. Çalışmanın bulguları literatür ile benzerlik göstermektedir (Ünsal & Sökmen 2011; Ünsal & Ergöl 2010; Öncel ve ark., 2017). Psikiyatri hemşireliği doktora tezlerinin incelendiği bir çalışma da ise veri toplama aracı olarak çoğunlukla anket ve ölçeğin (% 94.3) birlikte kullanıldığı saptanmıştır (Tel & Sabuncuoğlu, 2014). Tezlerin büyük çoğunluğunda ölçek kullanılması ölçek ile toplanan bilgilerin sistemli ve pratik toplanıp yorumlanmasının yanında ölçeklerin geçerli ve güvenilir olarak kabul edilmesinden kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilir..

Halk sağlığı hemşireliği doktora tezlerinin yarıdan fazlasında model kullanmıştır. Bu sonuçtan farklı olarak, Öncel ve ark., (2017) yaptığı çalışmada tezlerin %22.8’inde, Spear’ın (2007) alışmasında ise; %27.1’inde hemşirelik teorisi kullanıldığı belirtilmektedir. Türkiye’de hemşirelikte model/kuram kullanımı ile ilgili derslerin doktora eğitimi sırasında verilmesi nedeniyle daha sıklıkla doktora tezlerinde kullanılmıştır. En sık kullanılan modelin ise Sağlık İnanç Modeli olduğu bulunmuştur. Sağlık İnanç Model’inin hastalıkları önlemeye yönelik bir felsefeden yola çıkması nedeniyle halk sağlığı tezlerinde daha sık kullanılmaktadır.

Çalışmada doktora tezlerinin çoğunluğunun projelendirilmediği saptanmıştır. Doktora alışması için kaynak sağlamak, pek çok ülkedeki öğrenciler için önemli bir kaygı kaynağıdır. İsveç’te doktora öğrencisi alınma kriteri ve sayısı araştırma fonlarına, devam eden araştırma projelerinin büyüklüğüne ve kıdemli araştırmacıların bulunmasına bağlıdır (Kim, ve ark.,

2006). Türkiye’de doktora tezlerinin desteklenmesi farklılık göstermektedir. TÜBİTAK, üniversiteler, Kalkınma Bakanlığına bağlı ajanslar ve çeşitli derneklerin destek programları mevcuttur. Bunlara başvurular bireysel olup, her biri farklı bir konuda destek sağlamaktadır. Türkiye’de doktora tezlerinin projelendirilmesi öğrencinin ve danışmanının bireysel çabaları sayesinde olmaktadır. Tezi destekleyen programlar da sınırlı sayıda olduğu için bulgularımızda da olduğu gibi doktora öğrencileri yeterince faydalanamamaktadır.

Halk sağlığı hemşireliği doktora tezlerinin büyük çoğunluğunun yayımlandığı ve yayınlanan tezlerin % 39.5’inin SSCI, SCI, SCI- Expanded kapsamındaki dergilerde basıldığı saptanmıştır. Caan & Cole’nin (2012) 39 üniversiteyi kapsayan çalışmasında doktora tezlerinin %38’nin yayınlanmadığı görülmektedir. Yılmaz ve arkadaşlarının (2017) yaptığı çalışmada hemşirelikte yapılan doktora tezlerinin %7.7’sinin yayımlandığı ve %32.3’ünün ulusal indeksli dergilerde basıldığı belirtilmiştir. Kurban & Ulusoy’un (2008) yaptığı çalışmada hemşirelik öğretim üyelerinin %39 ‘unun, atıf indeksli dergilerde yayınının olduğu görülmektedir. Bu durum öğretim üyelerinin de atıf indeksli dergilerde yayınlanan bilimsel yayınlarının az olduğunu göstermektedir. Bu veriler, Türkiye’de hemşirelik alanında doktora tezlerinin yayımlandığını fakat uluslararası indeksli dergilerde yayınların az sayıda olduğunu göstermektedir. Doçentlik kriterinde doktora tezlerinin yayın olma zorunluluğu getirilmesi nedeniyle gelecek yıllarda yayın sayısının artacağı düşünülmektedir. Bu çalışmaların sonuçlarının önümüzdeki yıllarda yapılacak olan halk sağlığı hemşireliği alanındaki tezlere ışık tutacağı, tez yazarları ve danışmanları için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Halk sağlığı hemşireliği geniş bir araştırma yapma alanına sahiptir. Fakat tezler incelendiğinde konuların fazla çeşitlilik göstermediği ve sağlığı geliştirme konularına ağırlık verildiği görülmektedir. Bundan sonra yapılacak tezlerde farklı araştırma konularının da yürütülmesi önerilmektedir. Doktora tezlerinin büyük çoğunluğunun yayımlandığı ve en çok SSCI, SCI, SCI-expanded kapsamındaki dergilerde basıldığı saptanmıştır. Bunun yanında yayınlanmayan tezlerde bulunmaktadır. Tezlerin ve araştırmaların bilim dünyasına katkısı sonuçlarının paylaşılmasına bağlıdır. Bu nedenle yayınlanmamış tezlerin yayınlanmama nedenlerinin araştırılması, tezlerin tamamının yayına çevrilmesi ve alandaki diğer profesyonellerin ulaşımına imkân verilmesi gerekmektedir. Tezlerin projelendirme oranların çok düşük olduğu belirlenmiştir. Daha planlama aşamasında tezlerin projelendirilmesi ve farklı fon desteklerin sağlanması önemlidir. Bu konuda doktora öğrencilerinin ve tez danışmanlarının bilgilendirilmesi ile projelendirilen tez sayısını arttırabileceği düşünülmektedir. Doktora eğitimi hemşirelik bilimi ve uygulamalarının geliştirilmesinde önemlidir. Doktora tezlerinin ülke gereksinimleri doğrultusunda ve hemşirelik uygulamalarında kullanılabilecek şekilde planlanması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akdemir, N., Özdemir, L., Akyar, İ. (2011). Türkiye’de mezuniyet sonrası eğitim kapsamında iç hastalıkları hemşirelik eğitiminin durumu. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(1):50-8.
- Ardahan, M., Özsoy, S. (2015). Türkiye’de Hemşirelik araştırmalarındaki eğilimler: Yüksek lisans ve doktora tezleri üzerine bir çalışma. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(4): 516-34.
- Arslan, F. (2005). Nursing image of present-day and factors which influence this image. *Hastane Yaşam Dergisi*, 1(3),30–40.

- Arslan, F., Uzun, Ş., & Oflaz, F. (2010). Characteristics experienced difficulties and usage of doctoral dissertations in nursing in Turkey. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci*, 2(2),110-112.
- Bahar, Z., Aydoğdu Gördes, N. (2019). Hemşirelikte Doktora Programları ve Standardizasyonun Sağlanması. *J Public Health Nurs*. 1(1), 54-63.
- Caan, W., Cole, M. (2012). How much doctoral research on clinical topics is published?. *BMJ Evidence-Based Medicine*, 17(3), 71-74.
- Ergöl, Ş. (2011). Türkiye’de yükseköğretimde hemşirelik eğitimi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*,1(3),152-5.
- Karadağ, N., Özdemir, S. (2017). Türkiye’de doktora eğitimi sürecine ilişkin öğretim üyelerinin ve doktora öğrencilerinin görüşleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(2), 267-281.
- Kim, MJ., Lee, H., Kim, HK., Ahn, YH., Kim, E., Yun, SN., & Lee, KJ. (2010). Quality of faculty, students, curriculum and resources for nursing doctoral education in Korea: A focus group study. *International Journal of Nursing Studies*, 47,295–306.
- Kim, M.J., McKenna, H.P., & Ketefian, S. (2006). Global quality criteria, standards, and indicators for doctoral programs in nursing; literature review and guideline development. *International Journal of Nursing Studies*, 43, 477–489.
- Lee, J.H., Choe, M.A., & Hah, Y.S. (2012). Analysis of trends and contents of nursing doctoral dissertations in Korea. *Journal of Korean Academy of Nursing*, 42(2),302-309.
- Kocaman, G., & Arsan Yürümezoğlu, H. (2015). Türkiye’de Hemşirelik Eğitiminin Durum Analizi: Sayılarla Hemşirelik Eğitimi (1996-2015). *Journal of Higher Education & Science/Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 5(3).
- Kurban Kuzu, N., Ulusoy, M.F. (2008). Hemşirelik Doktora Derecesine Sahip Öğretim Üyelerinin Uluslararası Atıf İndeksleri Kapsamındaki Dergilerde Yayımlanan Bilimsel Makalelerinin Profili. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 3: 15-25.
- Nelson, J.P., Sacks, J.L.(2007). Faculty advisement on theses and dissertations, tips for organizing the process. *Nurse Educator*, 32(5),195-196.
- ORPHEUS. 2015. Members of ORPHEUS. Erişim: 10.02.2019. <http://www.orpheusmed.org/index.php/about-us/members-of-orpheus2>
- Öncel, S., Sümen, A. (2017). Türkiye’de Halk Sağlığı Hemşireliği Alanında Yürütülen Lisansüstü Tezlerin Değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri Public Health Nursing-Special Topics*, 3(1), 20-28.
- Özaydın, Z.(2002). Türkiye’de hemşireliğin başlaması ve son 3 yıldaki gelişmelerden örnekler. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics Law- History*, 10(3), 258-262.
- Robinson, S., & Dracup, K. (2008). Innovative options for the doctoral dissertation in nursing. *Nursing Outlook*, 56(4):174-178
- Shores, L. S. (1986). Opening a doctoral program in nursing: factors to consider. *Nursing outlook*, 34(6), 286-288.
- Spear, HJ. (2007). Nursing theory and knowledge development: A descriptive review of doctoral dissertations, 2000-2004. *Advances in Nursing Science*, 30(1):1-14.

- Tel, H., Sabancıoğulları, S. (2014). Psikiyatri hemşireliği doktora tezlerinin özellikleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(3).
- Ünsal, A., Sökmen, S. (2011). Atatürk üniversitesi hemşirelik yüksekokulu dergisinin makale ve yazar özellikleri. *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences*, 14(4):10-6.
- Ünsal, A., Ergül, N. (2010). Türkiye'deki hemşirelik araştırmalarında kullanılan veri toplama araçları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1),432-438.
- Ünsal, A., Sökmen, S. (2011). Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisinin makale ve yazar özellikleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(4),10-16.
- Yavuz, M. (2004). Nursing doctoral education in Turkey. *Nurse Education Today*, 24(7), 553-559.
- YÖK, Ulusal Tez Merkezi., <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>.
- Yükseköğretim Kurumu. (2018). Enstitülere göre lisansüstü mezun sayıları 2016-2017. Erişim: 12.01.2019. <https://istatistik.yok.gov.tr/>

Adölesanlarda Sağlık Davranışı Değişikliğinde Motivasyonel Görüşmenin Kullanılması: Sistemik Derleme*

Using Motivational Interviewing To Health Behavior Change In Adolescents: Systematic Review

** Arş. Gör. Çiğdem CEYLAN¹ Doç. Dr. Ebru KILIÇARSLAN TÖRÜNER²

¹Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Bolu, Türkiye

²Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Ankara, Türkiye

Bu makale hiçbir yerde sunulmamıştır ve yayınlanmamıştır. Bu makale Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Doktora tezi kapsamında yapılmıştır.

Öz

Amaç: Bu sistemik derleme, motivasyonel görüşmenin adölesanlardaki sağlık davranış değişikliği üzerindeki etkinliğini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: PubMed, Science Direct ve Wiley Interscience veri tabanları taranarak 2013-2020 yılları arasında yapılmış 13 randomize kontrollü çalışma incelenmiştir.

Bulgular: İncelenen çalışmalarda adölesanlar 10-19 yaş arasındadır. Çalışmaların çoğunun örneklemini fazla kilolu ve obezitesi olan adölesanlar oluşturmuştur. Motivasyonel görüşme sayısı ise en az iki en fazla 16'dır. Yapılan çalışmaların süresi üç ay ile 24 ay arasında değişmektedir. Motivasyonel görüşme sürelerinin 15 ile 90 dakika arasında olduğu saptanmıştır. Çalışmaların çoğunda, motivasyonel görüşme grubunda olan adölesanların sağlık davranış değişikliğinde kontrol grubuna göre daha başarılı oldukları belirlenmiştir.

Sonuç: Araştırma sonuçlarına göre adölesanlarda sağlık davranış değişikliğinde motivasyonel görüşmenin kullanılması başarıyı arttırmaktadır. Bu nedenle hemşireler tarafından kullanılması önerilir.

Anahtar Kelimeler: Puberte, adölesan, adölesan dönem, motivasyonel görüşme, motivasyon

* Geliş Tarihi:25.02.2020 / Kabul Tarihi:05.04.2020

** Sorumlu Yazar e- mail: cigdemceylan@ibu.edu.tr

Atıf; Ceylan, Ç., Kılıçarslan Törüner, E. (2020). Adölesanlarda sağlık davranışı değişikliğinde motivasyonel görüşmenin kullanılması: sistemik derleme. Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi, 2(1): 39- 51.

Abstract

Objective: The aim of this systematic review is to determine the effectiveness of the motivational interviewing on health behavior change in adolescents.

Methods: Databases including PubMed, Science Direct and Wiley Interscience were searched for 13 randomized controlled trials between 2013 and 2020.

Results: In the studies examined adolescents are between 10-19 years old. The sample of most studies was composed of adolescents with overweight and obesity. The number of motivational interviewing is at least two and at most 16. The duration of the studies varies between three and 24 months. It was determined that the motivational interviewing durations were between 15 and 90 minutes. In most studies, adolescents in the motivational interviewing group were found to be more successful in health behavior change than the control group.

Conclusion: According to the results of the research, the use of motivational interviewing in the health behavior change in adolescents increases success. Therefore, it is advised to be used by nurses.

Keywords: Puberty, adolescent, adolescence period, motivational interviewing, motivation

GİRİŞ

Dünya popülasyonunun büyük bir bölümünü çocuklar ve adölesanlar oluşturmaktadır (DSÖ, 2019). Dünya nüfusu içerisinde adölesanların (10-19 yaş arası) sayısı 1.2 milyar olup nüfusunun %16'sını oluşturmaktadır (UNICEF, 2019).

Adölesan dönem hayatın en zor dönemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu dönem; fiziksel, bilişsel, emosyonel ve sosyal değişimleri içeren belirgin büyüme ve gelişmenin olduğu çocukluk ve yetişkinlik arasındaki geçiş dönemidir (Morelli & Nettey, 2019). Aynı zamanda, kimlik oluşturma ve bağımsızlık kazanma çabası ile karakterize olup (Kılıçarslan-Törüner & Büyükgönenç, 2017; Kliegman & St Geme, 2020) adölesan bu dönem sürecince sosyal etkileşimler ve ahlaki konularda kendini geliştirmeye çalışır. Bu durum, adölesanda ambivalan duygulara neden olur. Adölesan iletişim problemlerine bağlı olarak stres yaşayabilir (Kliegman & St Geme, 2020). Bu dönemde geliştirilen değerler, davranışlar ve alışkanlıklar yetişkinlik dönemindeki sağlığını, yaşam memnuniyetini ve yaşam kalitesini önemli ölçüde etkileyebilir (Morelli & Nettey, 2019). Bu nedenle, iletişimde özel ve terapötik bir teknik olan motivasyonel görüşme, sağlık davranış değişikliğini kolaylaştırmak için kullanılabilir (Vallabhan ve ark., 2017; Bean ve ark., 2018).

Motivasyonel görüşme (MG), bir kişinin kendi motivasyonunu ve değişime bağlılığını güçlendirmek için iş birliğine dayalı bir konuşma stilidir. Motivasyonel görüşme, değişim hakkında bir konuşmadır (Miller & Rollnick, 2013). Motivasyonel görüşme, olumlu davranış değişikliğini kolaylaştırmak için kanıta dayalı, başarılı bir müdahale yaklaşımıdır ve madde bağımlılığı, ruhsal sağlık, primer ve özel sağlık alanlarında kullanımına sık rastlanmaktadır (Naar & Safren, 2017). Sağlık davranışını değiştirmeyi düşünen insanlar belli düzeylerde ambivalan duygular yaşarlar (Bean ve ark., 2011) ve bu davranış değişikliğini sağlamada motivasyon eksikliği önemli bir engeldir (Copeland ve ark., 2015). Motivasyonel görüşme, yaşanan ambivalansı keşfetme ve gidermede bireye yardımcı olarak (Bean ve ark., 2011) ve bireyin içsel motivasyonunu artırmayı amaçlayarak otonomisini vurgulayan ve uzun vadede davranış değişikliğini destekleyen terapötik bir yaklaşımdır (Dawson, 2014).

Adölesanlarda sağlığın geliştirilmesi önemli bir kavramdır. Literatür incelendiğinde, adölesanlarda son yıllarda sigara içme, madde kullanımı gibi riskli davranışlar, obezite, diyabet ve astımda motivasyonel görüşme yöntemiyle yapılan çalışmalar saptanmıştır (Kelly & Lapworth, 2006; Channon ve ark., 2007; Wang ve ark., 2010; Riekert ve ark., 2011; Kong ve ark., 2013; Brown ve ark., 2015). Ancak, adölesanlarda motivasyonel görüşme tekniğini kullanarak yürütülen çalışmaların sonuçlarını çok yönlü inceleyen bir çalışmaya ulaşılamamıştır.

Araştırmanın Amacı:

Bu literatür taramasında, adölesanlarda motivasyonel görüşme tekniği kullanılarak sağlığı geliştirmeye yönelik yürütülen randomize kontrollü araştırmaların sağlık davranış değişikliği üzerindeki etkinliğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma Soruları:

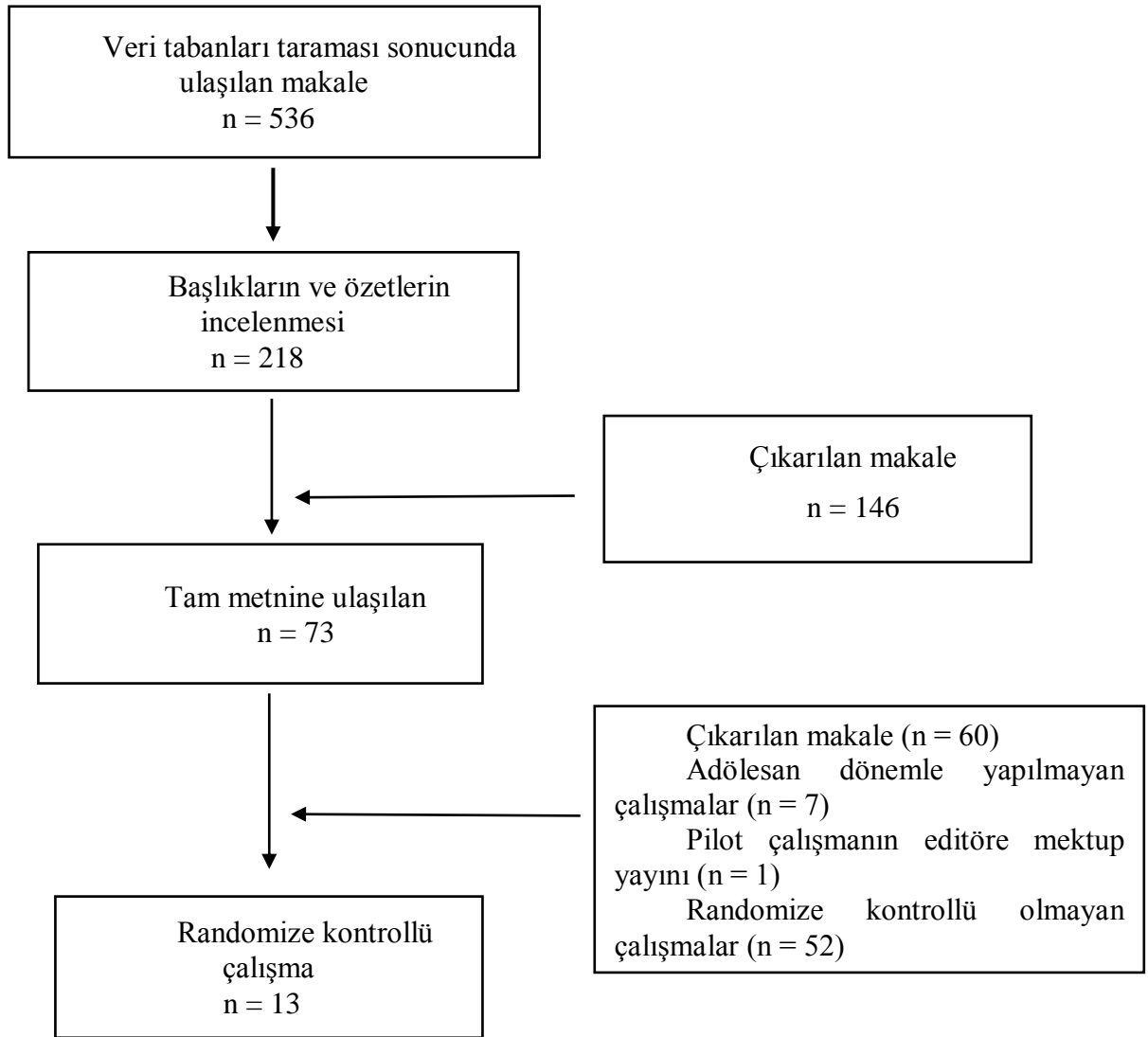
Adölesanlarda sağlığı geliştirmeye yönelik motivasyonel görüşme tekniği kullanılarak yürütülen randomize kontrollü araştırmalarda aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranmıştır:

- 1) Sağlığı geliştirici hangi konularda motivasyonel görüşme yapılmıştır?
- 2) Araştırmalarda uygulanan programların süresi ve içeriği sıklığı nasıldır?
- 3) Sağlığı geliştirme üzerine nasıl bir etkisi olmuştur?

GEREÇ VE YÖNTEM

Adölesanlarda motivasyonel görüşmenin sağlık davranış değişikliği üzerindeki etkinliğini belirlemek amacıyla literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması PubMed, Science Direct ve Wiley Interscience veri tabanlarında İngilizce dilinde 7 anahtar sözcük kullanılarak yapılmıştır. Taramada “puberty, adolescent, adolescence period, motivational interviewing ve motivation” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Araştırma kapsamına a) 2013-2020 yılları arasında yayımlanmış, b) Örneklemini adölesanlarla yapılan motivasyonel görüşmelerin oluşturduğu, c) Online tam metnine ulaşılabilen, d) Randomize kontrollü çalışmalar alınmıştır. Tarama sonucunda toplam 536 makaleye ulaşılmıştır. Tam metnine ulaşılan 73 makaleden araştırma kriterlerine uyan toplam 13 randomize kontrollü çalışma araştırma kapsamına alınmıştır (Şekil 1). Çalışmalar yapıldığı yıl, yapıldığı yer, örneklem sayısı ve özellikleri, çalışmalarda kullanılan teori ve çalışmalardan elde edilen önemli sonuçlar yönünden değerlendirilmiştir.

Şekil 1. Çalışmaya Dâhil Edilen Makaleler İçin Seçim Süreci Akış Şeması

BULGULAR

Araştırma kapsamında incelenen çalışmaların örneklemini adölesanlarla yapılan motivasyonel görüşmeler oluşturmaktadır. Randomize kontrol gruplu olarak sağlığı geliştirmeye yönelik yapılan toplam 13 çalışmanın 7'si kilo yönetimi, 3'ü alkol ve madde kullanımı, 1'i anksiyete ve duygu durum bozukluğu, 1'i kronik baş ağrısı ve 1'i konjenital kalp hastalığına bağlı cerrahi onarım sonrası fiziksel aktivite alanlarındadır. Çalışmaların çoğunun örneklemini fazla kilolu ve obezitesi olan adölesanlar oluşturmaktadır.

Yapılan çalışmaların örneklemini incelendiğinde 13 çalışmanın toplam örneklem büyüklüğü 1109'dur. Bunlar içinde en fazla örnek grubuna ait olan çalışma Stein ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan alkol ve madde kullanımı alanındaki (n = 199) randomize kontrollü çalışmadır. Andre ve Beguier (2015) tarafından yapılan kilo yönetimi alanındaki randomize kontrollü çalışma örneklem sayısı en az (n = 24) olan çalışmadır.

Çalışma kapsamına alınan adölesanlar 10-19 yaş arasındadır. Yapılan çalışmaların süresi 3 ay ile 24 ay arasında değişmektedir. Motivasyonel görüşme sürelerinin 15 ile 90 dakika arasında olduğu saptanmıştır. Motivasyonel görüşme sayısı ise en az 2 en fazla 16'dır. D'Amico ve arkadaşları (2013) tarafından yapılan çalışmada, uygulanan programdan sonra takip süresi 12 ay devam etmiştir ve bu süre sonunda alkol ve madde kullanımının tekrarlanma oranlarının değerlendirmesi yapılmıştır.

Motivasyonel görüşmenin etkinliği 10 çalışmada değerlendirilmiştir. Motivasyonel görüşmenin etkinliğini, çeşitli ölçekler ve dört çalışmada ölçeklerle beraber Motivasyonel Görüşme Tedavisi Bütünlüğü Ölçeği (MITI) kullanılarak değerlendirilmiştir.

Yapılan 13 çalışmadan sekizinde motivasyonel görüşme gruplarındaki adölesanların sağlık davranış değişikliğinde olumlu etkisinin kontrol gruplarına göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Buna göre kilo yönetiminde beden kitle indekslerinde (BKİ) ve BKİ z-skorlarında anlamlı azalma olduğu baş ağrısı sıklığının daha düşük olduğu, anksiyete ve duygu durum bozukluğu olan adölesanlarda tedaviye başlama ve hazır olma oranlarının arttığı, fazla kilolu adölesanların sağlıkla ilgili yaşam kalitesini geliştirdiği belirlenmiştir. Literatür taraması sonucu araştırmaya alınan 13 makalenin özeti Tablo 1'de yer almaktadır. Tabloda gösterilmemekle birlikte 13 randomize kontrollü çalışmanın sadece birinde bir teoriye temellendirildiği ve bunun da Öz Belirleme Kuramı olduğu saptanmıştır (Gourlan ve ark., 2013).

Tablo 1. Adölesanlarla Yapılan Motivasyonel Görüşmelerin Sağlık Davranış Değişikliği Üzerine Etkisinin İncelenmesi ile İlgili Yapılan Randomize Kontrollü Çalışma Özetleri

Yazar Adı / Yılı / Yer	Yaş /n	Amaç	Girişim	Ölçüm aracı	Önemli Bulgular
D'Amico ve ark., 2013 ABD	14-18 yaş n = 187 (G: MG = 109 K: Standart uygulama = 78)	- Adölesanlarla yapılan motivasyonel görüşmenin (MG) alkol ve madde kullanımı üzerine etkisinin incelenmesi	- 6 motivasyonel görüşme (20 dakika/görüşme) - 3 aylık program - Programdan 3 ay ve 12 sonra değerlendirme	- MITI Ölçeği (motivasyonel görüşmenin uygun yapıp yapılmadığını değerlendirme aracı) - Memnuniyet Ölçüm Aracı - Kişi Bildirimli Alkol-Madde Kullanımını Değerlendirme	- Programın sonunda MG uygulanan ve uygulanmayan grubun her ikisinde de alkol ve madde kullanımında azalma ($p>0.05$) - Girişim grubunda memnuniyet puanı kontrol grubuna göre yüksek ($p<0.05$)
Gourlan ve ark., 2013 Fransa	11-18 yaş n = 54 (G: MG + Standart kilo verme programı = 26 K: Standart kilo verme programı = 28)	- Obezitesi olan adölesanlarda MG kullanılarak yürütülen fiziksel aktivite ve kilo verme programının etkisinin incelenmesi	- 6 telefonla MG (20 dakika/görüşme) - 6 aylık program - Programdan 3 ay ve 6 ay sonra değerlendirme	- Egzersizde Davranışsal Düzenlemeler Ölçeği - Algılanan Yeterlilik Ölçeği - Öz Bildirimli İzlem Formu - BKİ Ölçümleri	- Girişim grubunda BKİ değerlerinin 6. aydaki değerlendirmesinde kontrol grubuna göre azalma ve fiziksel aktivite artma ($p<0.05$) - Programın sonunda her iki grupta da algılanan yeterlilikte artma ($p>0.05$)
Walpole ve ark., 2013 Kanada	10-18 yaş n = 40 (G: MG = 20 K: Sosyal beceri eğitimi = 20)	- Fazla kilolu ve obezitesi olan adölesanlarda uygulanan programın öz-yeterlilik ve BKİ üzerine etkisinin belirlenmesi	- 6 motivasyonel görüşme (yaklaşık 30 dakika/görüşme) - 6 aylık program - Programın başında ve 6 ay sonra değerlendirme	- Öz-Yeterlilik Değerlendirme Araçları - BKİ Ölçümleri	- Her iki grupta öz yeterlilik düzeyinde artma ($p>0.05$) - Her iki grupta BKİ z-skorlarında azalma ($p>0.05$)
Stevens ve ark., 2014 ABD	12-17 yaş n = 47 (G: MG = 24 K: Standart uygulama = 23)	- Kronik baş ağrısı olan adölesanlarda uygulanan programın ilaç kullanımına, ağrı sıklığına ve şiddetine etkisinin incelenmesi	- Telefonda 4 motivasyonel görüşme - MG süresi ortalama 76.7 dakika - 4 aylık program	- Pediatrik Migren Özürlülüğü Değerlendirme Aracı (Pediatric Migraine Disability Assessment-PedMIDAS) - Adölesan Semptom Envanteri-Ebeveyn Formu - Gençlik Envanteri	- Girişim grubunda kontrol grubuna göre baş ağrısı sıklığı daha düşük ($p<0.05$) - Her iki grupta baş ağrısı şiddetinde azalma ($p>0.05$) - Her iki grupta ilaç kullanımında azalma ($p>0.05$)

Andre ve Beguier, 2015 Fransa	12-17 yaş n = 24 (G1: Fiziksel aktivite + MG = 8 G2: Fiziksel aktivite = 8 K = 8)	- Obezitesi olan adölesanlarda uygulanan fiziksel aktivite programının öz-yeterliğe ve BKİ üzerine etkisinin belirlenmesi	- Haftada 2 defa MG (20 dakika/görüşme) - 8 haftalık program - Programın başında, programdan 2 ay ve 3 ay sonra değerlendirme	- Genel Öz-Yeterlik Ölçeği - Vücut Şekli Anketi - BKİ Ölçümleri	- G1 ve G2 gruplarında kontrol grubuna göre fazla kilo oranında azalma ve öz-yeterlilikte artma (p<0.05)
Bean ve ark., 2015 ABD	11-18 yaş n = 99 (G: MG = 58 K = 41)	- Obezitesi olan adölesanlarda uygulanan T.E.E.N.S (egzersiz ve beslenmeye teşvik) programının tedavi uyumu üzerine etkisinin incelenmesi	- 1. ve 10. haftalarda MG (30 dakika/görüşme) - 6 aylık program - 3. ve 6. ayda değerlendirme - Ebeveyn eğitimi	- Adölesanların spor salonundan yaralanma, diyetisyen ve davranış desteği alma durumlarını izlem formu - BKİ Ölçümleri	- Her iki grupta BKİ persentil değerleri benzer (p>0.05) - 3 ve 6 aylık takipte girişim grubunun tedaviye uyumu fazla (p<0.05) - Ebeveyn eğitimi ile tedaviye uyum arasında pozitif yönde ilişki (p<0.05)
Smith ve ark., 2015 ABD	13-19 yaş n = 48 (G: MG = 22, K: MG + normatif geribildirim = 26)	- Madde kullanan adölesanlarda uygulanan MG ve normatif geribildirim yöntemlerinin etkisinin incelenmesi	- 3 motivasyonel görüşme (40-50 dakika/görüşme) - 3 aylık program - 3 ay sonra değerlendirme	- GAIN-Q3 - Madde ve Alkol Kullanım İzlem Formu	- Her iki grupta madde kullanmadıkları gün sayısında %10 artma (p>0.05)
Dean ve ark., 2016 Yeni Zelanda	13-18 yaş n = 96 (G: MG + bilişsel davranışçı terapi = 46 K: Bilişsel davranışçı terapi = 50)	- Anksiyete ve duygudurum bozukluğu olan adölesanlarda MG ve bilişsel davranışçı terapi uygulamalarının etkinliğinin incelenmesi	- 3 haftada bir MG (8 görüme-yaklaşık 50 dakika/görüşme) - 5 bireysel davranışçı terapi (yaklaşık 120 dakika/terapi) - 5 haftada 2 grup terapi seansı - 24 aylık bir program	- Tedaviye Hazır Olma Düzeyini Değerlendirme Aracı - Tedaviye Hazır Olma Durumunu Yansıtan Yazılı İfadeler - MITI Ölçeği	- Girişim grubunun kontrol grubuna göre grup terapisi seansına katılma oranı fazla (p<0.05) - Girişim grubunun tedaviye başlama ve hazır olma oranları kontrol grubuna göre yüksek (p<0.05)
Bean ve ark., 2018 ABD	11-18 yaş n = 99 (G: MG = 58 K = 41)	- Obezitesi olan adölesanlarda kilo yönetim programının etkinliğinin değerlendirilmesi	- 1. ve 10. haftalarda MG (30 dakika/görüşme) - 3. ve 6. ayda değerlendirme	- Enerji alımı - Fiziksel aktivite - BKİ ve z-skoru değerlendirilmesi	- Her iki grupta 3. ve 6. ayda BKİ z-skorunda ve enerji alımında düşme ve orta ve şiddetli fiziksel aktivitede artma (p<0.05)
Freira ve ark., 2018 Portekiz	14-19 yaş n = 97 (G: MG = 46 K = 51)	- Fazla kilolu olan adölesanların kilo yönetiminde motivasyonel	- 2 haftada bir telefonla MG (6 görüşme-20 dakika/görüşme) - 3 ay arayla 30 dakikalık	- MITI Ölçeği - BKİ z skor - Karın çevresi, yağ kütlesi, kas kütlesi, sistolik kan basıncı,	- 3. ve 6. ayda girişim grubunda kontrol grubuna göre BKİ z skorunda, karın çevresinde, yağ kütlesinde, kan basıncında azalma, kas kütlesinde artma (p<0.05)

		görüşmenin ve standart danışmanlık hizmetlerinin karşılaştırılması	yüz yüze 3 görüşme (yaşam tarzı danışmanlığı) - 6 aylık program - Başlangıçta, 3 ve 6 ay sonra değerlendirme	diastolik kan basıncı ölçümü	
McKillop ve ark., 2018 Kanada	13-17 yaş n = 36 (G: MG = 18 K: Bireyselleştirilmiş egzersiz programı = 18)	Konjenital kalp hastalığı nedeniyle ameliyat yapılan adölesanlarda orta-üst düzey fiziksel aktivite düzeylerinde motivasyonel görüşmenin etkinliğinin değerlendirilmesi	- Telefonda 6 motivasyonel görüşme - Motivasyonel görüşme süresi ortalama 15.21±4.30 dakika - 3 aylık program	- Değişime Hazır Olma Ölçeği - Fiziksel Aktivite için Öz-Yeterlik Ölçeği - Pediatrik Yaşam Kalitesi Envanteri - Fiziksel Aktivite İzlem Formu	- Gruplar arasında orta-üst düzey fiziksel aktivite düzeylerinde fark yok (p = 0.05) - Girişim grubunda fiziksel aktivite için öz-yeterlik ölçeği ve değişime hazır olma ölçeğinin ön test ve son testi arasında fark yok (p>0.05)
Freira ve ark., 2019 Portekiz	14-19 yaş n = 83 (G: MG = 42 K = 41)	Aşırı kilolu / obezitesi olan adölesanların sağlıkla ilişkili yaşam kalitesinde motivasyonel görüşme ile geleneksel bakımın karşılaştırılması	- 3 ay arayla 3 kez motivasyonel görüşme (30 dakika/görüşme) - 6 aylık program	- Pediatrik Yaşam Kalitesi Envanteri - MITI Ölçeği	- Girişim grubunda kontrol grubuna göre yaşam kalitesinin toplam puanı ile psikososyal ve emosyonel alt ölçek puanlarında artma (p<0.05)
Stein ve ark., 2020 ABD	14-19 yaş n = 199 (G: MG + Bilişsel davranışçı terapi = 100 K: Gevşeme eğitimi + Madde eğitimi = 99)	Suçta itilen ya da madde kullanan adölesanlarda motivasyonel görüşme ve bilişsel davranışçı terapinin madde kullanımı ve suç azaltmadaki etkisinin karşılaştırılması	2 motivasyonel görüşme ya da gevşeme eğitimi (60-90 dakika/görüşme ya da gevşeme eğitimi) - 3. ve 6. ayda değerlendirme - 6 aylık program - 10 grup oturumu – Bilişsel Davranışçı Terapi ya da madde eğitim	- Kompozit Uluslararası tanı görüşme kısa formu - Epidemiyolojik Araştırmalar Merkezi Depresyon Ölçeği - Hatalı Aktiviteler Ölçeği - Zaman Çizelgesi Takibi	- Gruplar arasında madde kullanımı benzer (p>0.05) - Suç oranında her iki grupta da 3. aydan 6. aya kadar azalma (p>0.05)

G: Girişim grubu, K: Kontrol grubu, MG: Motivasyonel Görüşme, BKİ: Beden Kitle İndeksi, MITI: Motivasyonel Görüşme Tedavisi Bütünlüğü Ölçeği (Motivational Interviewing Treatment Integrity Scale), T.E.E.N.S: Öğretim Teşvik Egzersiz Beslenme Destek (Teaching Encouragement Exercise Nutrition Support), GAIN-Q3: Bireysel İhtiyaçların Global Değerlendirilmesi-Hızlı (Global Appraisal of Individual Needs-Quick)

TARTIŞMA

Motivasyonel görüşme, sağlık davranış değişikliği için içsel motivasyonu arttırmak ve öz-yeterliliği ortaya çıkarmak ve güçlendirmek için ambivalansı çözme konusunda danışan merkezli bir yaklaşımdır. Motivasyonel görüşme yaklaşımı adölesanların kişisel özelliklerini, motivasyonlarını ve bakış açılarını takdir eder ve saygı duyar. Özerklik, gelişim aşamalarının önemli bir süreci olduğundan motivasyonel görüşmenin adölesan dönem gibi geçiş döneminde kullanılması oldukça uygundur (Brennan, 2016; Idalski Carcone ve ark., 2016; Chahal ve ark., 2017; Reinauer ve ark.,2018). Motivasyonel görüşme, adölesanlarda diyet ve fiziksel aktivite dahil olmak üzere mental (örneğin, alkol ve madde kullanımı, yeme bozuklukları) ve fiziksel (örneğin, diyabet, kardiyovasküler hastalık) sağlıkta tedaviye katılımı ve sağlık davranış değişikliği yapmak için birçok alanda kullanılmıştır (Bean ve ark., 2018; Freira ve ark., 2018; McKillop ve ark., 2018; Stein ve ark., 2020). Motivasyonel görüşmenin adölesan dönemde etkili olduğu belirlenmiştir (Reinauer ve ark.,2018).

Yapılan literatür taraması sonucunda 2013-2020 yılları arasında adölesanlarla yapılan motivasyonel görüşmelerin adölesanlardaki sağlık davranış değişikliği üzerindeki etkinliğinin belirlemek amacıyla 13 randomize kontrollü çalışmaya ulaşılmıştır. Çalışmalarda motivasyonel görüşmenin adölesanlarda alkol ve madde kullanımına, fazla kilolu ve obezitesi olan adölesanlarda fiziksel aktivite ve BKİ üzerine, aşırı ilaç kullanımına bağlı baş ağrısının sıklığına ve şiddetine, anksiyete ve duygudurum bozukluğu olan adölesanlarda grup terapi seanslarına katılma durumlarına etkisi incelenmiştir.

Bu makalede, incelenen çalışmaların çoğunda motivasyonel görüşmenin adölesanlarda etkin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Wu ve arkadaşlarının (2017) yaptığı çalışmada benzer şekilde adölesanlarda motivasyonel görüşmenin sağlık davranış değişikliğinde etkin olduğu saptanmıştır (Wu ve ark., 2017). Brennan (2016)'nın yaptığı çalışmada ise motivasyonel görüşmenin adölesanlarda sağlık davranış değişikliğinde etkin olmadığı, gruplar arasında farklılık olmadığı belirlenmiştir (Brennan, 2016). Bizim sonuçlarımız da Wu ve arkadaşlarının sonuçlarıyla uyumlu bulunmuştur (Wu ve ark., 2017).

İncelenen çalışmaların bazılarında girişim grubunda motivasyonel görüşme ile birlikte kilo verme programı, bakıma dayalı tedavi ve bilişsel davranışçı terapi gibi farklı programlar da uygulanmıştır. Bunun yanı sıra incelenen çalışmaların çoğunda girişim grubunda sadece motivasyonel görüşme kullanılmıştır. Yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde motivasyonel görüşmenin gruplara tek başına ya da yanında farklı bir program ile beraber uygulandığı saptanmıştır (Pakpour ve ark., 2015; Naar-King ve ark., 2016).

Çalışmalarda motivasyonel görüşme süresi 15-90 dakika arasında ve sıklığı haftada 2 ve 3 ayda 1 olarak değişmektedir. Yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde yapılan motivasyonel görüşme sürelerinin ve sıklığının farklılık gösterdiği belirlenmiştir (Pakpour ve ark., 2015; Pollak ve ark., 2016). Motivasyonel görüşme süresi bu araştırmalarda 40-54 dakika aralığında bulunmuştur. Literatürde de motivasyonel görüşme sürelerinin minimum 15 dakika maksimum 50 dakika olması önerilmektedir (Miller & Rollnick, 2013; Arkowitz ve ark., 2015). Motivasyonel görüşmeyi yapan kişinin motivasyonel görüşmenin ruhunu (işbirliği, hatırlatma ve otonomi) ve başlangıçtan itibaren motivasyonel görüşme tekniklerini (açık uçlu sorular, onaylamalar, yansıtılmalı dinleme ve özetleme) kullanması önerilmektedir (Miller & Rollnick, 2013). Görüşmenin uygun teknik yapıp yapılmadığını kontrol etmek için görüşmelerin değerlendirilmesinde en fazla MITI ölçeği kullanılmaktadır (Moyers ve ark., 2010). Bu ölçeğin değerlendirdiği alanlar hatırlatma, işbirliği, otonomi/destek, yön ve empatidir. Bu makalede motivasyonel görüşmelerin değerlendirilmesinin D'Amico ve arkadaşları (2013), Dean ve arkadaşları (2016), Freira ve arkadaşları (2018) ve Freira ve

arkadaşları (2019) çalışmalarında yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmalarda motivasyonel görüşmenin MITI ile süreç değerlendirmelerinin yapılması araştırmaların kalitesini artırmaktadır.

Araştırmaların bir teori üzerine temellendirilmesi uygulanan müdahalenin etkinliğini arttırmak açısından önemli olmaktadır. Motivasyonel görüşmeler için en fazla kullanılan teoriler Öz Belirleme Kuramı ve Transteoretik Model'dir (Gold ve ark., 2016; Mutschler ve ark., 2018). Bu çalışmada sadece bir çalışmanın Öz Belirleme Kuramı üzerine temellendirildiği görülmüştür ve bu kuramda uygulama için insan motivasyonunun bir süreklilik boyunca özerk ya da kontrol edildiği ölçüde değişmesi basamakları ele alınmıştır (Gourlan ve ark., 2013). Teorilerin kullanılması motivasyonel görüşme yapılan araştırmalarda bir temel sağladığı için araştırmaların uygulamalarında birçok boyutu ele alarak amaca yönelik kapsamlı ve detaylı inceleme sağlamaktadır.

Bu çalışmanın güçlü yanları adölesanlarda motivasyonel görüşmenin sağlık davranış değişikliğini sağlamadaki etkisinin inceleyen randomize kontrollü çalışmaların ele alınması ve motivasyonel görüşmenin önemine yönelik bir bakış açısı kazandırılmasıdır. Çalışmanın sınırlılıkları üç online veri tabanında incelenmesi ve son 7 yıllık sürenin alınmasıdır.

SONUÇ

Son yıllarda motivasyonel görüşmenin adölesanın sağlık davranış değişikliğine etkisini araştırmayı amaçlayan çalışmalar bulunmaktadır. Yapılan çalışmaların çoğunda adölesanlarda sağlık davranışı değişikliğindeki olumlu etkinin motivasyonel görüşme gruplarında kontrol gruplarına göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Çalışmalarda adölesanlarda kilo yönetiminde beden kitle indekslerinde (BKİ) ve BKİ z-skorlarında azalmanın anlamlı olduğu, baş ağrısı sıklığının daha düşük olduğu, anksiyete ve duygu durum bozukluğunda tedaviye başlama ve hazır olma oranlarının arttığı, fazla kilolu adölesanların sağlıkla ilgili yaşam kalitesini geliştirdiği belirlenmiştir. Buna göre adölesanlarda sağlık davranış değişikliğinde motivasyonel görüşmenin kullanılması olumlu sonuçlar sağlamaktadır ve hemşireler tarafından kullanılması adölesanlarda sağlığın geliştirilmesinde yardımcı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Andre, N., & Beguier, S. (2015). Using motivational interviewing as a supplement to physical activity program in obese adolescents: a RCT study. *Eating and Weight Disorders*, 20(4), 519-523. doi: 10.1007/s40519-015-0219-7
- Arkowitz, H., Miller, W.R., & Rollnick, S. (2015). *Motivational Interviewing in the Treatment of Psychological Problems* (2nd Ed). New York: The Guilford Press.
- Bean, M.K., Ingersoll, K.S., Powell, P., Stern, M., Evans, R.K., Wickham III, E.P., & Mazzeo, S.E. (2018). Impact of motivational interviewing on outcomes of an adolescent obesity treatment: results from the MI Values randomized controlled pilot trial. *Clinical Obesity*, 8(5), 323-326. doi: 10.1111/cob.12257
- Bean, M.K., Mazzeo, S.E., Stern, M., Bowen, D., & Ingersoll, K. (2011). A values-based Motivational Interviewing (MI) intervention for pediatric obesity: Study design and methods for MI Values. *Contemporary Clinical Trials*, 32(5), 667-74. doi: 10.1016/j.cct.2011.04.010

- Bean, M.K., Powell, P., Quinoy, A., Ingersoll, K., Wickham III, E.P., & Mazzeo, S.E. (2015). Motivational interviewing targeting diet and physical activity improves adherence to paediatric obesity treatment: results from the MI Values randomized controlled trial. *Pediatric Obesity*, 10(2), 118-125. doi: 10.1111/j.2047-6310.2014.226.x
- Brennan, L. (2016). Does motivational interviewing improve retention or outcome in cognitive behaviour therapy for overweight and obese adolescents? *Obesity Research & Clinical Practice*, 10(4), 481-486. doi: 10.1016/j.orcp.2015.08.019
- Brown, R.A., Abrantes, A.M., Minami, H., Prince, M.A., Bloom, E.L., ... Hunt, J.F. (2015). Motivational Interviewing to Reduce Substance Use in Adolescents with Psychiatric Comorbidity. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 59, 20-29. doi: 10.1016/j.jsat.2015.06.016
- Chahal, N., Rush, J., Manlhiot, C., Boydell, K.M., Jelen, A., & McCrindle, B.W. (2017). Dyslipidemia management in overweight or obese adolescents: A mixed-methods clinical trial of motivational interviewing. *SAGE Open Medicine*, 5, 1-15. doi: 10.1177/2050312117707152
- Channon, S.J., Huws-Thomas, M.V., Rollnick, S., Hood, K., Cannings-John, R.L., Rogers, C., & Gregory, J.W. (2007). A Multicenter Randomized Controlled Trial of Motivational Interviewing in Teenagers with Diabetes. *Diabetes Care*, 30(6), 1390-1395. doi: 10.2337/dc06-2260
- Copeland, L., McNamara, R., Kelson, M., & Simpson, S. (2015). Mechanisms of change within motivational interviewing in relation to health behaviors outcomes: A systematic review. *Patient Education and Counseling*, 98, 401-411. doi: 10.1016/j.pec.2014.11.022
- Dawson, A.M., Brown, D.A., Cox, A., Williams, S.M., Treacy, L. ... Taylor, R.W. (2014). Using motivational interviewing for weight feedback to parents of young children. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 50(6), 461-470. doi: 10.1186/1471-2458-10-27
- D'Amico, E.J., Hunter, S.B., Miles, J.N.V., Ewing, B.A., & Osilla, K.C. (2013). A Randomized Controlled Trial of a Group Motivational Interviewing Intervention for Adolescents with a First Time Alcohol or Drug Offense. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 45(5), 400-8. doi: 10.1016/j.jsat.2013.06.005
- Dean, S., Britt, E., Bell, E., Stanley, J., & Collings, S. (2016). Motivational interviewing to enhance adolescent mental health treatment engagement: a randomized clinical trial. *Psychological Medicine*, 46(9), 1961-1969. doi: 10.1017/S0033291716000568
- Freira, S., Lemos, M.S., Fonseca, H., Williams, G., Ribeiro, M., Pena, F., & do Céu Machado, M. (2018). Anthropometric outcomes of a motivational interviewing school-based randomized trial involving adolescents with overweight. *European Journal of Pediatrics*, 177(7), 1121-1130. doi: 10.1007/s00431-018-3158-2
- Freira, S., Fonseca, H., Williams, G., Ribeiro, M., Pena, F., do Céu Machado, M., & Lemos, M.S. (2019). Quality-of-life outcomes of a weight management program for adolescents based on motivational interviewing. *Patient Education and Counseling*, 102(4), 718-725. doi: 10.1016/j.pec.2018.11.011
- Gold, M.A., Tzilos, G.K., Stein, L.A., Anderson, B.J., Stein, M.D., & DiClemente, C. (2016). A Randomized Controlled Trial to Compare Computer-assisted Motivational Intervention with Didactic Educational Counseling to Reduce Unprotected Sex in

- Female Adolescents. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, 29(1), 26-32. doi: 10.1016/j.jpag.2015.06.001
- Gourlan, M., Sarrazin, P., & Trouilloud, D. (2013). Motivational interviewing as a way to promote physical activity in obese adolescents: A randomised-controlled trial using self-determination theory as an explanatory framework. *Psychology & Health*, 28(11), 1265-1286. doi: 10.1080/08870446.2013.800518
- Idalski Carcone, A., Barton, E., Eggly, S., Brogan Hartlieb, K.E., Thominet, L., & Naar, S. (2016). Exploring ambivalence in motivational interviewing with obese African American adolescents and their caregivers: A mixed methods analysis. *Patient Education and Counseling*, 99(7), 1162-1169. doi: 10.1016/j.pec.2016.02.008
- Kelly, A.B., & Lapworth, K. (2006). The HYP program-Targeted motivational interviewing for adolescent violations of school tobacco policy. *Preventive Medicine*, 43(6), 466-471. doi:10.1016/j.ypped.2006.06.018
- Kılıçarslan-Törüner, E., & Büyükgönenç, L. (2017). *Çocuk Sağlığı: Temel Hemşirelik Yaklaşımları*. Ankara: Ankara Nobel Tıp Kitabevleri.
- Kliegman, R.M., & St Geme, J. (2020). *Nelson Textbook of Pediatrics*, 21th Edition. Canada: Elsevier.
- Kong, A.S., Sussman, A.L., Yahne, C., Skipper, B.J., Burge, M.R., & Davis, S.M. (2013). School-Based Health Center Intervention Improves Body Mass Index in Overweight and Obese Adolescents. *Journal of Obesity*, 1, 575016. doi: 10.1155/2013/575016
- McKillop, A., Grace, S.L., Ghisi G.L.M., Allison, K.R., Bank L., Kovacs, A.H., Schneiderman, J.E., & McCrindle, B.W. (2018). Adapted Motivational Interviewing to Promote Exercise in Adolescents With Congenital Heart Disease: A Pilot Trial. *Pediatric Physical Therapy*, 30(4), 326-334. doi: 10.1097/PEP.0000000000000534
- Miller, W.R., & Rollnick, S. (2013). *Motivational Interviewing: Helping People Change (3rd Ed.)*. New York: The Guilford Press.
- Morelli, V., & Nettey, C. (2019). Adolescent Health Screening: Toward A More Holistic Approach. In V. Morelli (Ed.), *Adolescent Health Screening: An Update in the Age of Big Data* (pp. 1-4). United States of America: Elsevier.
- Moyers, T.B., Martin, T., Manuel, J.K., Miller, W.R., & Ernst, D. (2010). Revised Global Scales: Motivational Interviewing Treatment Integrity 3.1.1 (MITI 3.1.1).
- Mutschler, C., Naccarato, E., Rouse, J., Davey, C., & McShane, K. (2018). Realist-informed review of motivational interviewing for adolescent health behaviors. *Systematic Reviews*, 7(1), 109. doi: 10.1186/s13643-018-0767-9
- Naar, S., & Safren, S.A. (2017). *Motivational Interviewing and CBT: Combining Strategies for Maximum Effectiveness*. New York: The Guilford Press.
- Naar-King, S., Ellis, D.A., Idalski Carcone, A., Templin, T., Jacques-Tiura, A.J., Brogan Hartlieb, K., Cunningham, P., & Jen, K.L. (2016). Sequential Multiple Assignment Randomized Trial (SMART) to Construct Weight Loss Interventions for African American Adolescents. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 45(4), 428-441. doi: 10.1080/15374416.2014.971459

- Pakpour, A.H., Gellert, P., Dombrowski, S.U., & Fridlund, B. (2015). Motivational interviewing with parents for obesity: an RCT. *Pediatrics*, 135(3), 644-652. doi: 10.1542/peds.2014-1987
- Pollak, K.I., Coffman, C.J., Tulskey, J.A., Alexander, S.C., Østbye, T., ... Bravender, T. (2016). Teaching physicians Motivational Interviewing for discussing weight with overweight adolescents: The Teen CHAT Randomized Controlled Trial. *Journal of Adolescent Health*, 59(1), 96-103. doi:10.1016/j.jadohealth.2016.03.026
- Reinauer, C., Viermann, R., Förtsch, K., Linderskamp, H., Warschburger, P., ... COACH consortium. (2018). Motivational Interviewing as a tool to enhance access to mental health treatment in adolescents with chronic medical conditions and need for psychological support (COACH-MI): study protocol for a clusterrandomised controlled trial. *Trials*, 19(1), 629. doi: 10.1186/s13063-018-2997-5
- Riekert, K.A., Borrelli, B., Bilderback, A., & Rand, C.S. (2011). The development of a motivational interviewing intervention to promote medication adherence among inner-city, African-American adolescents with asthma. *Patient Education and Counseling*, 82(1), 117-122. doi:10.1016/j.pec.2010.03.005
- Smith, D.C., Ureche, D.J., Davis, J.P., & Walters, S.T. (2015). Motivational Interviewing With and Without Normative Feedback for Adolescents With Substance Use Problems: A Preliminary Study. *Substance Abuse*, 36(3), 350-358. doi: 10.1080/08897077.2014.988838
- Stein, L.A.R., Martin, R., Clair-Michaud, M., Lebeau, R., Hurlbut, W., Kahler, C.W., Monti, P.M., & Rohsenow, D. (2020). A randomized clinical trial of motivational interviewing plus skills training vs. Relaxation plus education and 12-Steps for substance using incarcerated youth: Effects on alcohol, marijuana and crimes of aggression. *Drug and Alcohol Dependence*, 207, 10774. doi: 10.1016/j.drugalcdep.2019.107774
- Stevens, J., Hayes, J., & Pakalnis, A. (2014). A randomized trial of telephone-based motivational interviewing for adolescent chronic headache with medication overuse. *Cephalalgia*, 34(6), 446-454. doi: 10.1177/0333102413515336.
- Unicef (2019). Adolescents overview. Retrived 23 October 2019, from <https://data.unicef.org/topic/adolescents/overview/>
- Vallabhan, M.K., Kong, A.S., Jimenez, E.Y., Summers, L.C., DeBlieck, C.J., & Ewing, S.W.F. (2017). Training Primary Care Providers in the Use of Motivational Interviewing for Youth Behavior Change. *Research and Theory for Nursing Practice*, 31(3): 219–232. doi:10.1891/1541-6577.31.3.219.
- Walpole, B., Dettmer, E., Morrongiello, B.A., McCrindle, B.W., & Hamilton, J. (2013). Motivational Interviewing to Enhance Self-Efficacy and Promote Weight Loss in Overweight and Obese Adolescents: A Randomized Controlled Trial. *Journal of Pediatric Psychology*, 38(9), 944–953, doi:10.1093/jpepsy/jst023
- Wang, Y.C., Stewart, S.M., Mackenzie, M., Nakonezny, P.A., Edwards, D., & White, P.C. (2010). A Randomized Controlled Trial Comparing Motivational Interviewing in Education to Structured Diabetes Education in Teens with Type 1 Diabetes. *Diabetes Care*, 33(8): 1741-1743. doi: 10.2337/dc10-0019
- World Health Organization (2019). Coming of age: adolescent health. Retrived 24 October 2019, from <https://www.who.int/health-topics/adolescents/coming-of-age-adolescent-health>
- Wu, L., Gao, X., Lo, E.C.M., Ho, S.M.Y., McGrath, C., & Wong, M.C.M. (2017). Motivational Interviewing to Promote Oral Health in Adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 61(3), 378-384. doi: 10.1016/j.jadohealth.2017.03.010